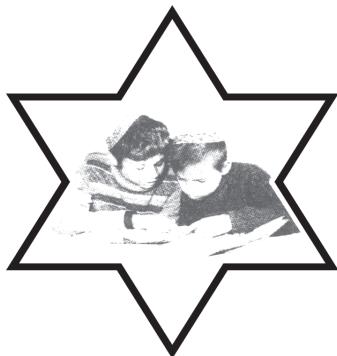

חוברת עזר
להוראת חומש בראשית

פרשת ויחי

החוּברת הופקה במיוזם משותף של מינהל החינוך הדתי
מכללה ירושלים ותלמוד תורה מורה
ע"פ תוכנית הלימודים בתורה של בית הספר הייסודי הממלכתי דתי

ירושלמים עיה"ק, התשע"ב

©
פנימי - לא למכירה

כל הזכויות שמורות
מותר להעתיק ולצלם ללא מטרות רווח

تلמוד תורה מורשתה ירושלים
ת.ד 34055 ירושלים, 91340

תוכן העניינים

פרק מו'

בקשת יעקב מ יוסף שיקברחו עם אבותיו והשבתו על כך	5
הנסרים העולים מפרק מו'	9

פרק מה'

פגישת יעקב עם יוסף ושני בניו וברכתם	10
שכול ידי יעקב והקדמת אפרים למשה	15
דברי יעקב ליאוסף ונתינת שכם	19
הנסרים העולים מפרק מה'	21

פרק מט'

ברכות יעקב לבניו לפני מותו	23
ציווי יעקב לבניו לקוברו במערת המכפלה ופטירתו	42
הנסרים העולים מפרק מט'	43

פרק נ'

הבכי והאבל על מותו של יעקב	45
בקשת יוסף מפרעה לקבור את יעקב בארץ ישראל וקברתו	46
דאגת אחיו יוסף מהתנהגותם כלפיhem לאחר מות יעקב	51
בקשת יוסף מאחיו שיקברוהו בא"י, השבעתם ומות יוסף	53
הנסרים העולים מפרק נ'	56
סיכום פרשת ויחי	58

פרק מז

בחצי השני של פרקנו נושא עיקרי אחד: **בקשת יעקב מיווסף שיקרתו עם אבותיו והשבעתו על כך**

**בקשת יעקב מיווסף שיקרתו עם אבותיו
והשבעתו על כך (פסוקים כה-לא)**

נאמר בפסוק כה: "וַיֹּחֶי יַעֲקֹב בָּאָרֶץ מִצְרָיִם שְׁבָע עֶשֶׂרֶת שָׁנָה..."

נאמר שבע עשרה שנים של יעקב במצרים היו חיים טובים, וכפי שכתב הנצי"ב: "שהיה חוי חיים טובים ומותקנים".

ואור החיים כתוב: "וַיֹּחֶי יַעֲקֹב - חיים של שלוחה... שהן שהיו ימי בצער, אף על פי בן חזרו בעינוי להיות בולם של חיים".

כלומר מכיוון שבשבע עשרה השנים האחרונות של חייו היה יעקב נתון בשלוחה ובסמחה, הוא הרגיש כאילו כל חייו היה בשמחה.

נתאר את טובם של שבע עשרה שנים החיים האחרונות של יעקב תוד ציון מספר דברים:

א. לא היו לו צרות כפי שהיו בעבר.

ב. יעקב שמחה הרבה על כך שיווסף בנו חי ונמצא בקרבתו.

ג. יעקב שמח על כך שבני ביתו חיים באהבה ואחווה וכולם צדיקים.

ד. הייתה לו ולbijתו פרנסה ברווח ובכבוד.

ה. משפחתו ישבה בשלוחה ועסקה בתורה בלי השפעה לרעה מצד המצריים.

נאמר בפסוק כת: "וַיָּקֹרְבּוּ יְמִינֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת וַיָּקֹרֵא לְבָנָיו לְיִסְרָאֵל... אֶל נָא תִּקְבְּרָנִי בְּמִצְרָיִם"

נשאל: מדוע ביקש יעקב דוווקא מישע לקוברו בארץ ישראל? כתוב רשי: "וַיָּקֹרֵא לְבָנָיו לְיִסְרָאֵל – למי שהיה יכולת בידו לעשות". ככלומר מאחר וויסע היה המושל במצרים, בידו היה להוציא את ארונו של יעקב ממצרים.

ננצל הזדמנות זו לדבר על אהבתו הגדולה של יעקב לארץ ישראל. אהבה זו הביאה את יעקב לבקש מישע ולהשביעו שיקברתו בארץ ישראל, כפי שכותב רבנו בחיי: "לְפִי שָׁהָבּוֹת תָּבִים וּמְחֻבּוֹת קְבָרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְפִי שָׁהָיָה אֶרֶץ קְדוּשָׁה וּמְבָפְרָת הָעוֹזָנוֹת". והרב לב"ג כתב: "לְהָעֵיר עַל מַעֲלַת אֶרֶץ בְּנֵינוּ, שֶׁהָוָא רָאוּ שִׁשְׁתָּדֵל הָאָדָם שִׁיעַמּוֹד שֶׁם [שִׁיגּוֹר שֶׁם] בְּחִיּוֹן, כִּי גַם [שָׁאַפְּילּוֹ] אַחֲרַ הַמוֹתָה רָצָה יַעֲקֹב לְהִכְבִּר שֶׁם". מדברי הרלב"ג אנו למדים על המעלת הגדולה של החיים בארץ ישראל.

הלימוד על בקשת יעקב מפגיש אותנו שוב עם אהבתו הגדולה לארץ ישראל, כהמשך ללימודנו בפרשה שעברה, על יעקב שלא רצה לעזוב את הארץ.

"וַיֹּאמֶר אֱנֹכִי אֲעַשָּׂה בְּדָבָרְךָ"

כתב הספורנו: "אנכי מצד עצמי אעשה בדברך, בכל כוחו". יוסף אמר לאביו שאין צריך בהשבעתו על כה, כיון שמתוך אהבתו לאביו ודרישת טובתו, יעשה את כל המאמצים לקברו בארץ.

בקשת יעקב מ יוסף שיקברחו עם אבותיו והשבעתו על כך פרק מו

נאמר בפסוק לא: **"ויאמר השבעה לי"**

נשאל: מדוע התעקש יעקב להשביע את יוסף, וכי לא בטח בצדוקתו של יוסף וברצונו הטוב? נענה על פי רשי' בהמשך (ג, ו): **"ויאמר פרעה, עליה וקבר את אביך באשר השבעך – ואם לא בשבייל השבועה לא הייתה מניחך."** והרמב"ן הרחיב וביאר:

"לא היה יעקב חושד בבנו הצדיק, האחוב לו, שימרה על מצוות אביו, ועל הדבר אשר הבטיחו ואמר 'אנבי אעשה כדברך', אבל [אלא] עשה בן [יעקב], שהשביע את יוסף] לחוק העניין בעניינו פרעה, אולי לא יתנו לו רשות... או שיחפוץ פרעה שיקבר הנביה [יעקב] בארץו לבבוד להם ולזנות, ולבן השבעו."

כלומר אם יעקב לא היה משביע את יוסף, פרעה לא היה מסכימים שיוסף יוציא את יעקב ממצרים לקברו בארץ כנען, لكن יעקב השבעו, כדי שפרעה לא ימנענו מכך.

"וישתחוו ישראל על ראש המטה"

נעלה את השאלה: למי השתחווה יעקב?

ישנן שתי אפשרויות להסביר:

א. יעקב השתחווה ליוסף כאות תודה על נוכנותו להעלותו ולקוברו בארץ ישראל לאחר מותו, כפי שכתב הרב"ג: **"ללמדנו שרואוי לאדם שתיתן תודות למי שיגמלחו טוב."**

ב. יעקב השתחווה לה' והודה לו על טובותיו, וכפי שכותב הרבב"ג שם: **"שרואוי לאדם שתיתן תודה לה' ותעללה בחשינו מבוקשו".** וספרנו כתוב: **"וישתחוו ישראל – להודות לקונו על שחננו לחשינן וזה מאות בנו, בעניין: 'ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחוו ארצת לה'."**

על כך הוסיף רשי': **"על ראש המיטה – הפק עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותו של החולח".**

פרק מו'

בקשת יעקב מישוסף שיקברתו עם אבותיו והשבעתו על כה

על פי דברי רש"י נאמר לילדיים שה' שומר ומשגיח על החולה להחיהתו ולהבריאו, ולכן השתחווה יעקב על ראש המיטה, להודות לה' הנמצא עמו, על עזרתו לו בשעת חוליו.

נדבר עם הילדים על החשיבות הגדולה שבהוזאה לזרות,
ועל חובת היהודיה לה'.

המסרים העולים מפרק זו

בקשת יעקב מישע שיקברתו עם אבותיו והשבתו על הארץ:

1. אהבת ארץ ישראל - יעקב השביע את יוסף שיקברתו בארץ ישראל.
2. צדקתו של יוסף - יוסף אמר לאביו שאינו זוקק לזרוע על ידי שבועה, וגם بلا שבואה יעלה לארץ ישראל.
3. האמון שנתן יעקב ביוסף - יעקב לא חשד ביוסף שיתרשל בקבורתו, אלא חשש שפרעה ימנע ממנו לקיים הדבר.
4. חשיבות ההודיה לזרות - יעקב הודה ליוסף על נכונותו להעלות לארץ ישראל.
5. חובת ההודיה לה' - יעקב הודה לקדוש ברוך הוא על כל הטובות שגמל עמו.

פרק מה

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. פגישת יעקב עם יוסף ושני בניו וברכתם
2. שיכולידי יעקב והקדמת אפרים למנשה
3. דברי יעקב ליוסף ונתינת שכם

פגישת יעקב עם יוסף ושני בניו וברכתם (פסוקים א-טז)

נאמר בפסוק א: **"וַיֹּהֶי אַחֲרֵי הָדָבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הָנֶה אָבִיךְ חֶלְךָ"**

תחילה נסביר כפשוטו של מקרא, שאחד מון השליחים שליח יעקב הודיעו ליוסף על מחלתו אביו, כפי שכתב רשי' בראשית דבריו: "ויאמר ליוסף – אחר מן המגידים...".

לאחר מכון נביא את המשך דבריו: "ויש אומרים: אפרים היה רגיל לפניו יעקב בתלמוד, ובshallah יעקב בארץ גושן, הלך אפרים אצל אביו למצרים והnid לוי".

לאור הסברו השני של רשי', שמי שהודיע ליוסף על חוליו של יעקב היה אפרים, נזכר בשבחו של אפרים שעסק בתורה וشكד על לימודה מפני יעקב בבית המדרש שהקים יוסף בארץ גושן.

"וַיַּקְהֵל אֶת שְׁנֵי בָנָיו עַמּוֹ אֶת מִנְשָׁה וְאֶת אֶפְרַיִם"

נצין את זריזותו של יוסף בכבוד אביו – מיד כששמעו שאביו חולה יצא עם שני בניו לבקרו.

נאמר לילדים שיווסף, למרות היותו עסוק מבוקר עד ערב בניהול ממלכת מצרים, מיד כשנודע לו על מחלת אביו עזב את עיסוקיו והלך לבקר את אביו.

נאמר בפסוק ב: **"וַיֹּאמֶר לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הָנִה בֶןְךָ יוֹסֵף בָּא אֱלֹהִיךְ וַיַּחֲזַק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל הַמֶּטֶה"**

נשאל את הילדים: מדוע התאם יעקב למקום ממימות חוליו לכבוד בניו?

נביא את תשובתו של ר'ש"י: "ויתחזק ישראל – אמר: אף על פי שהוא בני, מלך הוא, ואחלוק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות".
כאן נראה לילדים כמה חשוב לתת כבוד למלכות, שהרי יעקב אבינו לא היה צריך למקום מפני יוסף, שהרי היה אביו, וגם היה גדול בדורו ונביא ה', ואף על פי כן קם לכבודו, בגלל היותו מלך.

נאמר בפסוק ד: **"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִי הָנִי מִפְרַךְ וְהַרְבִּיתָךְ וַגְּתַתְּךְ לְקֹהֶל עַמִּים"**
סביר שבמילים "לקהֶל עַמִּים" התכוון ה' שייהיו ליעקב שלושה שבטים נוספים – בנייינו ועוד שניים (שהרי כ舍דיבר אותו ה' דברים אלו בלוא, היא בית אל, היו לו כבר אחד עשר בניים), והשניים הנוספים הם מנשה ואפרים, וכדברי ר'ש"י:

"בשדרני שעתידים לצאת ממני עוד... ג'וי וקהל ג'ויים, ג'וי – אמר לי על בנייין, קהֶל גְּנוּיִם – הרי שניים [שכנן אמר ג'ויים' בלשון רבים, הרי שניים] לבד [חו"ז] מבניין. ושוב לא נולד לי בן, למדני [ה' בלוא] שעתיד אחד משפטו להחלק [לשנויים']".

נאמר בפסוק ה: **"וַיָּעַתָּה שְׁנִי בְּנֵיכֶן הַנּוֹלְדִים לְךָ בָּאָרֶץ מִצְרָיִם עַד בָּאֵי אֱלֹךְ מִצְרִימָה לִי הֵם אֲפֻרִים וּמְנַשָּׁה בְּרָאִיבָן וְשָׁמְעוֹן יְהִי לִי"**

יעקב אומר ליוסף שיחשיב את שני בניו, מנשה ואפרים, כאשרו הם בניו שלו, כמו ראובן ושמעון.

נשאל: מה הייתה כוונת יעקב בהחשבתו את אפרים ומנסה לבני יעקב?נענה, שמשמעות הדבר היא, שככל אחד מהם קיבל חלק בארץ ישראל, כפי שככל שבט קיבל נחלה, וכדברי רשי: "לי הם – בחשבון שאר בני הם, ליטול חלק באדרין איש בנדדו".

כאן נביא גם את דברי רשי בפסוק הקודם: "ועתה אתה מותנה אני נתן לך".

כלומר, את מותנת ה' ליעקב, שאחד מבניו יחשב כשני שבטים, נתנו יעקב מותנה ליוסף, כי הבין שה' נתנו לו רשות לתת מותנה זו לאיזה בן שירצחה, וכך כתוב **רבנו אברהם בן הרמב"ס**: "זהויאל שהנחיינו ארון המיציאות [ה'] המושל על העולם[ם] את הארץ הנורבת, הרי ליה המשפט והשליטה בה, ולבן אכזר לשני בנייך שני חלקים בה".

נעלם את השאלה: מדוע יעקב נתן מותנה זו דווקא ליוסף?

נענה שתי תשובות, על פי חזקוני:

א. רחל הייתה האישה העיקרית של יעקב, ויוסף היה בנה בכורה, ולכן הגיע לו לקבל פין שניים, כדי בכור, וכך כתוב: "לפי שהיא פטר רחם לרחל, שהיא הייתה ראשית ועיקר מחשבתו [של יעקב]".

ב. מתווך אהבתו הנדולה לרחל, וכפי שכותב בהמשך: "דבר אחר, לבבודה של רחל נתבעו, להיותה יתירה שבט אחד על כל אחת מן הפלגשים".
כלומר יעקב רצה לכבד את רחל, שייהיו לה יותר שבטים מאשר לצלפה ולבלחה.

בדברים אלו נפגש את הילדים עם הכבוד הנadol שחלק יעקב לרחל אשתו, בכך שנתן ליוסף בנה שני חלקים בארץ.

נאמר בפסוק זו: "וְאַנִּי בָּבְאֵי מִפְּנֵן מִתְהָעֵלִי רָחֵל בָּאָרֶץ בְּגַעַן בְּדַרְךָ בְּעוֹד בְּבִרְתָּה אָרֶץ לְבָא אֲפֻרְתָּה וְאֲקֻבָּרָה שֶׁם בְּדַרְךָ אֲפֻרְתָּה הוּא בֵּית לְחֵם"

תחילה נביא את דברי הרמב"ן, שהסביר פסוק זה כפשוטו. יעקב הסביר ליוסף שהסתיבה לכך שכבר אמרו בדרך ולא במערת המכפלה,

היא מפני שמתה בדרכך ולא היה זה מכובדה להוליכה בדרכך ארוכה עד חברו, וכך כתוב:

"ועל דרך הפטש נם בן אמר לו במתנצל, שלא יחר ליווסף בראות חפצו בקבורת המערה, על שלא קבר אמו שם, וכאשר קבר שם את לאה, ולכך אמר לו כי מתה... בדרך בפתח פתאום ולא יכול לקוברה שם [בחברונו]... ולא יגיעה שם רק ביוםים רבים".

והאברבנאל הרחיב את דברי הרמב"ן וביאר שייעקב עשה זאת כדי שוגפה לא יעלה ריח רע עד שיגיעו לחברו: "ולפי שלא היה יכול יעקב להוליכה [מיד] לחברון, פן יגעה הפטש ועיטוש גדול באורך הדרך, קבר אותו בדרך אפרת" (וישלח לה, יט, הובא לעיל שם).

לאחר מכן נביא את דרשת חכמים המובאת בראש"י:

"אבל דעתך של פ"ה הדיבור [ציוויי ה'] קברתייה שם, שתהייה לעוזה לבניה, בשיגלה אותן נבווראן והיו עברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר: 'קול ברמה נשמע' וגנו, וחקדוש ברוך הוא משיבה: 'יש שבר לפועלתך נאם ה' גנו' ושבו בנים לנבלים'".

כלומר יעקב אמר ליוסף שהוא קבר את רחל במקום זה, בדרך אפרתיה, על פי דבר ה' ובמצותיו, כדי שתתפלל על בניה כשבדרךם לגלות יעברו דרך קבורתה, ובזכות תפילה ישיבם ה' לגבולות.

בדברים אלו נדגש לילדים את צדקותה של רחל שה' רוצה בתפילה לטובת בניה - עם ישראל.

נאמר בפסוק ח: "וַיָּקֹרֶא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מַיְלָה"

נסב את תשומת לבם של הילדים לפסוק י', בו נאמר: "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל בְּבָדְךָ מִזְקָן לֹא יִכְלֶל לְרוֹאֹת". כלומר יעקב אבינו כבר היה זקן וניטלה ממנו יכולת הראייה.

נשאל את הילדים: אם ניטלה מייעקב יכולת הראייה, כיצד כתוב בפסוקנו שיעקב ראה את בני יוסף? הענה **ברשב"ס**, שהכוונה היא שראיתו הייתה מטושטשת, מכל מקום ראה דמות אדם, וכך כתב: "אֲפָלַ פִּי שְׁכַחֲבֵב לְפָנֵינוּ לֹא יוּבָל לְרָאֹת", יש רואה דמות אדם ואין מכיר דמות פניו".

נאמר בפסוק ט: "...יֹאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו בְּנֵי הַם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בָּזָה..."

נסביר **ברשב"ס**: "בזה – במלבות הזאת".
כלומר כאן בארץ מצרים וכך גם בתרגומים אונקלוס).
מצינו את הכרת הטוב של יוסף, שזכיר את הטובה שה' עשה עמו,
וכדברי אור החיים: "דרך הצדיקים שוכרים הטוב אשר הגעם, חולקים
כבד לה, כי הוא הנזון... כי אפילו בימי גלותו בארץ נבריה חננו ה'".

נאמר בפסוק י: "...וַיַּגַּשׁ אֶתְּמָם אֶלְיוֹ וַיִּשְׁקַׁ לְהָם וַיִּתְּפַקֵּלֵם"

נסביר שיעקב אבינו רצה לברך את מנשה ואפרים מתוך אהבה
גדולה ושמחה, ועל כן נשקם וחיבקם לפני הברכה, כדי להביא עליו את
روح הקודש בשעת ברכתם, כפי שתכתב הנז"ב (בפסוק ח): "שהרוצח
להמשיך רוח הקודש לברכה לאהבה, עושה פעולות להרגיל אהבה למתברך,
והרבה מועיל לזה הבטה בעין חודרת לאהבה".

נאמר בפסוק יא: "...יֹאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף רָאָה פְּנֵיךְ לֹא פְּלַלְתִּי וְהַנֶּה
הָרָאָה אָתָּי אֱלֹקִים גָּם אֶת זָרָעָךְ"

כפי שאמרנו בפסוק ט', גם כאן מצינו את יראת השמיים של יעקב,
שזכיר את הטובה שה' עשה עמו, שהראה לו את יוסף חי וاتفاق זכה לראות
את זרוו.

שיכול ידי יעקב והקדמת אפרים למנשה (פסוקים יד-כ)

נאמר בפסוק יד: "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יָמִינוֹ וַיֵּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֲפָרִים וְהִוא
הַצְּעִיר... שָׁבֵל אֶת יָדָיו בְּיַד מִנְשָׁה הַבָּכוֹר"

נפרש את המילה "שָׁבֵל" כרש"י, מלשון "חכמה", וזו לשונו: "בתרגומו:
'אֲחָבְמִינּוֹן', בהשכל וחכמה השביל את ידו לך, מדעת".

נשאל: מה הייתה חכמתו של יעקב במעשה זה?
ניסי, שחכמת יעקב הייתה, שהבין שאפרים ראוי להיות קודם, אף על
פי שהוא קטן ממנשה.
לפי רד"ק יעקב נהג כך על פי נבואה, וכך כתוב: "וַיַּרְא אֶת נְבוֹאָה בְּיַד הוּא
יְהִי קָטָן בְּבָרְבָּה וְזֹה הַשְּׁבֵל".

נאמר בפסוק טו: "וַיִּבְרַךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר"

נעלם את שאלת המפרשים: מדוע נאמר בפסוק שייעקב בירך את
יוסף, הרי ברכה זו הייתה מיועדת לבניו?

נביא את תשובה של הרשב"ט: "ברכת הבנים היא ברכת האב".
כלומר הברכה לבני יוסף היא ברכה גם עבורו.
נתאר את השמחה הגדולה שהיתה לע יעקב בנטינת הברכה, שאף
הbiaהו למעלת הנבואה. נאמר שייעקב שמה שמחה רבה על שזכה
לראות את בנו אהובו לאחר שלא ראה שנים רבות, ואף זכה לברך את
בניו.

"הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר הַתְּהִלְכוּ אֲבֹתִי לִפְנֵי אֶבְרָהָם וַיַּצְחַק"

יעקב פתח את ברכתו לבני יוסף בשבח האבות, כדי לעורר רחמים
לפני ה' שיזכור את זכותם ויברך את בנייהם, וכדברי הספרוני:
"שַׁתְּהִלְכוּ אֲבֹתָיו לִפְנֵי, עֲשֵׂה בָּוּתָם".
ומعין זה כתב אור החיים: "התחיל לעורר האהבה של הקדמוניים... ואחר
שסדר וכות אבות התחל לחתפלל".

נאמר לילדים שכך גם תיكنו אנשי כניסה הגדולה בסדר תפילה עמידה, לפתח בזכרנו אבותינו – "אלקי אבותינו אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב" – ורק אחר כך לבקש מה' את כל הביקשות.

"הָאֱלֹקִים הַרְעָה אֹתִי מְעוֹדֵי עד הַיּוֹם הַזֶּה"

את המילה הרעה תירגמו אונקלוס: "זון", ככלומר פירנס. לפי דבריו כוונת הפסוק היא שכמו שרואה צאן משגיח על צאננו, דואג לו לאוכל ומיטיב עמו, וכך ה' השגיח על יעקב, פירנס אותו והיטיב עימו. בעקבות זאת כתוב הספרנו: "האלקים הרעה אותי – אתה שעשית עמי חסד".

כלומר אתה ה' שעשית אתי חסד, תפילתי היא שתמשיך לעשות עמי חסד בכך שתברך את נכדי.

נזכיר את ענותנו של יעקב, שלא התגאה בהתהלךתו לפני ה' כאבותינו, וכפי שכותב הרד"ק: "וְלَا הַתְפֵאֵר הוּא עַל עַצְמָו, אֲף עַל פִּי שַׁהוּא הַתְהַלֵּךُ לִפְנֵי, אֶלָּא זֶבֶר וּבָוט אֶבְוֹתָיו, וְאָמַר עַל עַצְמָו הָאֱלֹקִים שַׁהְטִיב עַמִּי מְעוֹדֵי".

בלימוד זה נפגש את הילדים עם ענותנו הגדולה של יעקב אבינו, שלא התפאר בצדקו ובעבורתו.

נאמר בפסוק טז: "הַמֶּלֶךְ הָגָל אֹתִי מִבְּלֵ רַע יִבְרֶךְ אֶת הַנְּעָרִים" לפי דברי רשי' המלאך עליו מדבר כאן הוא המלאך אותו היה ה' שולח ליעקב להציגו בכל פעם בה נקלע לצרה, וכך כתוב רשי': "הַמֶּלֶךְ הָגָל אֹתִי – מֶלֶךְ הַגִּיל לְהַשְׁתַּחַת אֵלִי בְּצָרָתִי".

בהסביר מי הוא המברך את הנערים נוכל להביא שתי דרכיהם:
א. המלאך שהשגיח על יעקב ושמר עליו תמיד, יברך את הנערים ברשות ה', וכדברי הרד"ק: "הַמֶּלֶךְ" – לפי שמעשה האל הוא על ידי אמצעיים [שליחים] וה מלאכים הם שלוחים מהאל לעברינו, לשمرם ולהויטם

מעשיהם... לפיכך אמר: 'הנואל אותי מכל רע', כי הוא שלחו לי לנאלני מכל רע ולברכני, בן יברך את הנערים".

ב. ה' יברך את הנערים, וכדברי רבנו סעדיה גאון: "המלך – על ידי מלך נאלני מכל רע, הוא יברך".

לפי דבריו נסביר שהAMILIM "המלך הנואל ATI" מוסבות על הפסוק הקודם, כלומר ה' שרעה אותה ושלח מלך לנואל אותה, הוא יברך את הנערים.

"זִקְרָא בְּהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אַבְתֵּי אַבְרָהָם וַיַּצְחַק"

כתב הספרנו: "ולכן התפלל עליהם, שיהיו מוכנים ונערדים לעבודת האל יתברך, באופן שיהיו ראויים להתייחס לאברהם ול יצחק".

כלומר יעקב, בברכתו לאפרים ומנסה, התפלל לה' שיעזר להם וכיון את לבם לעבד את ה', ובכך יהיה ראויים להזכיר בני אברהם ויצחק. נוסיף גם את פירוש הרמב"ן, שיעקב בירך את הבנים שצaczאיםם בכל הדורות יהיו צדיקים, ויהיו ראויים שייזכר שם אבותיהם עליהם לעולם, וכך כתוב: "שיעמוד ורעם ושם, ויהיה שם אברהם יצחק ויעקב נורם בהם לעולם".

נאמר בפסוק יח: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו לֹא בֶן אָבִי..."

נעלה את השאלה: כיצד יוסף הצדיק, שנזהר מאד בכבוד אביו, אמר לו "לא בן אבִי", וכהערת הרשב"ס: "אין לפרש ולומר לא יפה אתה עושה, אלא היה לו לשאול לאביו – מדוע אתה עושה כן?". והסביר הרשב"ס: "לא בן אבִי – לא עשית כן, אלא הבבור הבאות לימינך והצער לשמאליך".

לאור דבריו נסביר, שיווסף לא אמר לאביו שלא נהג כשרהה, אלא התכוון שהוא עצמו לא נהג כי יעקב כשהעמיד את מנסה הבבור בצד ימין.

כאן נזכיר את זהירותו של יוסף במורה אביו והקפdetו לא לסתור את דברינו.

נאמר בפסוק יט: "וַיֹּאמֶן אָבִיו וַיֹּאמֶר יְדֻעַתִּי בְּנֵי יְדֻעַתִּי גַם הוּא יְהִי לְעַם
וְגַם הוּא יִגְדַּל"

נסביר פסוק זה בראש"י:

"**יְדֻעַתִּי בְּנֵי יְדֻעַתִּי** – שהוא [מנשה] הבכור. נם הוא יהיה לעם –
שעתיד נרעון לצאת ממנה, שהקדוש ברוך הוא עוזה נם על ידו.
ואולם אחיו הקטן יגדל ממנה – שעתיד יהושע לצאת ממנה, שניהיל
את הארץ וילמד תורה לישראל. ווראו יהיה מלא הגוים – כל העולם
יתמלא שמו ושמו בשיעמיך חמה בגבעון וירח בעמק איילון".

נאמר בפסוק כ: "זִבְרָכְם בַּיּוֹם הַהוּא לְאָמֹר בְּךָ יָבֹרֶךָ יִשְׂרָאֵל לְאָמֹר
יִשְׁמַךְ אֱלֹקִים בְּאָפָרִים וּבְמַנְשָׁה"

כתב ראש"י: "הבא לברך את בניו, יברכם בברכתם, ויאמר איש לבנו
יִשְׁימַךְ אֱלֹקִים בְּאָפָרִים וּבְמַנְשָׁה".

נסביר שייעקב מברך את בניו יוסף בברכה כה מיוחדת, עד שבכל הדורות, כשהיבואו האבות בישראל לברך את בנייהם, יברכו אותם שייחיו צדיקים כמו אפרים ומנשה.

"**זִישַׁם אֶת אֲפָרִים לִפְנֵי מַנְשָׁה**"

נסביר בראש"י ושאר המפרשים, שאין הכוונה שייעקב הקדים פיזית את אפרים והעמיד אותו לפני מנשה, אלא הקדיםם בדבוריו, כאשר אמר קודם "**יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאָפָרִים**", ורק אחר כך "**זִבְרָכְם בְּמַנְשָׁה**".

בפסוקים י-כ' נDIGISH את אהבתו הנזהלה של יעקב לנכדים,
מנשה ואפרים. יעקב ברכם בכל לבו, עורר עליהם רחמיים
לפני ה' והתפלל שה' יעשה עמם חסד, יכין להם לעובdotו,
ושבכל הדורות יעריכו את צדוקותם וירצו להדמותם להם.

דברי יעקב לヨוסף ונתינת שכם (פסוקים כא-כב)

נאמר בפסוק כא: **"זֶה אָמַר יְהוָה אֱלֹהִים לְיُوسֵף הַנְּהָרָתִי מֵת וְהִיא אֱלֹקִים עִמָּכֶם..."**

כתב אור החיים: "שלא יחשבו כי במוות יעקב תסתלק השבינה מביניהם, אלא אפילו ימות יהיה אלקים עליהם".

ומדברי הרמב"ן אנו למדים שייעקב הודיע ליוסף שלא רק אחר מוותו יהיה ה' עםם, אלא גם במשך כל שנות הגלות, וכך כתב: "והיה אלקים עמכם – בוגלות, להציל אתכם מכל צרה, ותפרו ותרבו מאר, וישיב אתכם אל ארץ אבותיכם לנחול אותה".

לאור דבריהם נאמר לילדים, שייעקב אמר דברים אלו כדי לחזק את יוסף בפרט ואת כל ביתו בכלל, שיזכרו שה' עםם ולא תשבר רוחם בשנים הקשות, שהרי יעקב ידע את דבריו ה' לאברהם זקנו בברית בינו הבתרים, שעתידים הם להיות עבדים מעוניים במשך שנים רבות.

נאמר בפסוק כב: **"זֶה אָנֹנְתָּתִי לְךָ שְׁכָם אֶחָד עַל אֲחֵיךְ שְׁכָם"** – חלק.

את המילים **"שְׁכָם אֶחָד עַל אֲחֵיךְ"** נסביר כאונקלוס: "חולק חד יתר על אחיך".

כלומר חלק אחד נוסף על אחיך. הכוונה היא שבנהלות הארץ יקבל יוסף שני חלקים, אחד עבור אפרים ואחד עבור מנשה, כאשרו מזובר בשני שבטים והפירוש השני ברש"י).

נוסיף ונאמר, שאמנם פירוש המילה **"שְׁכָם"** היא חלק, אבל יעקב השתמש במילה זו כדי לרמזו ליוסף שהעיר שכם נתונה לו במתנה, כמו שכותב רש"י).

"אָשֶׁר לְקַחְתִּי מִיד הָאָמֹרִ בְּתֻרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי"

נעלם את השאלה: היכן למדנו שייעקב נלחם באמורי וכבש ממנו את ארצוי?

קיימות מספר תשובות. נציין שתיים:

א. יעקב אבינו נלחם באמורי אחרי מעשה שכם, וכדברי רש"י:
"בשחרנו שמעון ולוי את אנשי שכם נתבנשו כל סכבותיהם להזעוג להם
[להלחם עמס], וחנוך יעקב כל מלחמה בנגדן".

ב. יעקב לא נלחם בעצמו באמורי. כוונתו היא למלחמות העתידות
להיות, וכי שכתיבוaben עוזרא, רשב"ס ורמב"ג, וכך כתוב האבן עוזרא:
"אשר יקחו ישראל בחרבם ובקשתם. והזיבור האמור, בעבר שאין בשבעת
נויים חוק במוּהו... ואל תתחמה על המילה ל'קחת' [בלשון עבר, והרי יעקב
עוד לאלקח, שהרי מדבר על בניו כי לאחר שהשם נתנה בפה [הבטיחה]
לאברהם, הם יחשבו שהוא [שהארץ] שליהם".
ולשון הרשב"ס: "אשר אני ובני עתידים ל'קחת' מיד האמור בחרביו
ובקשתיו במלחמה יהושע".

המסרים העולים מפרק מה

פגישת יעקב עם יוסף ושני בניו וברכתם:

1. זריזותו של יוסף בכבוד אביו - כאשר נודע ליוסף שאביו חולה עזב את כל עניינו ויצא עם שני בניו לבקרו.
2. חולקים כבוד למלכות - יעקב התחזק לשבת על המיטה לכבוד בני יוסף, כיון שהיא מלך.
3. חשיבות הבכור - יעקב נתן ליוסף שני חלקים בארץ (עboro מנשה ועboro אפרים) מפני שהוא בנה הבכור של רחל.
4. יעקב מכבד את רחל - יעקב נתן לשני בני יוסף נחלה בארץ לכבודה של רחל, וכן כבר את רחל בדרך ולא הוליכה לחדרון, כדי שלא תתבזה.
5. ה' משגיח על עמו - ה' ציווה לקבור את רחל בדרך כדי שתתפלל על בניה כשיצאו לגלות.
6. יראת ה' של יוסף - יוסף זכר את הטובה שה' עשה לו, שנתן לו בניים בימי גלותו.
7. אהבתנו הגדולה של יעקב לנכדיו - יעקב בירך את מנשה ואפרים בכל לבו בברכה המשמשת את האבות כולם בכל הדורות.
8. ענוותנותו של יעקב - יעקב הזכיר שאבותיו התחלכו לפני ה' ולא התפאר בכך שמדובר לפני ה'.

שיכול ידי יעקב והקדמת אפרים למנשה:

חכמת יעקב ורוח קודשו - בהקדמתו את אפרים למנשה.

המסורת העולמית מפרק מה

דברי יעקב לヨוסף ונtinyת שכם:

דאגת יעקב לזרעו - יעקב הבטיח לヨוסף שה' ישמור עליו ועל זרעו ויצילם.

פרק מט

בפרקנו שני נושאים עיקריים:

1. ברכות יעקב לבניו לפני מותו
2. ציווי יעקב לבניו לקברו במערת המכפלה ופטירתו

ברכות יעקב לבניו לפני מותו (פסוקים א-כח)

גודל המועד

פרק זה עוסק במעמד המיחד בו בירך יעקב את בניו לפני מותו, כאשר כולם יחד סובבים את מיטתו. במעמד זה מתגללה האהבה הנדולה של יעקב לבניו, חכמתו הרבה וגדולתו בנבואה. יחד עם אלה מתגללה הכבוד הנדול שרחשו הבנים לאביהם והאהדות הנדולה ששררה ביניהם.

א. **אהבת יעקב לבניו** - אהבת אב לבניו מתגלית בשיאה בשעה פרידתו מהם לפני מותו. אצל יעקב אבינו התגללה הדבר בעוצמה יתרה. יעקב ידע שבניו הם היסודות של עם ישראל, הם המשיכים הגדולים של דרכ האבות ומהם יצמח עם ישראל, לכן אהבתו אליהם הייתה גדולה במיוחד.

בשעה שבירך יעקב את בניו, מתוך חיבת יתרה, הזכיר כל אחד מהם בשמו, כמו כן בדברי הנצ"ב המובאים לעיל (מח, ח): "שהרוצה להמשיך רוח הקדש לברכה לאהבה, עושה פעולות להרגיל אהבה למתרך... ועוד מועיל לזה חוכרת שם המתברך".

אהבתנו הגדולה של יעקב באה לידי ביטוי גם בכך שלא הסתפק בברכה פרטית לכל אחד מבניו, אלא בירך גם את זרעם לדורי דורות, ונתן לכל אחד ברכה המתאימה לאופיו ולכישרונותו.

ב. **חכמתו הרבה** – בברכתו לבניו השתמש יעקב במשפטים מורכבים, שציריך להתאמץ מאד להבינם, כשהכל משפט ישנים פירושים רבים, ואף חוץ את דבריו במשלים.

ג. **גודלו של יעקב בנבואה** – ברכתו של יעקב אבינו נאמרה ברוח הקודש, כפי שרואים מפסיקי הברכות. יעקב בירך גם את זרע הבנים במשך כל הדורות, וכך כתוב רבנו אברהם בן הרמב"ס: "אשר יקרה אתכם – לפי שהברכה אשר ברך אותם בה הייתה ברוח הקודש, אשר לבשה אותו והשפעה על לבו מה שהוציא בשפתיו".

ובעל צורור המור כתוב: "האספו כולכם ואנידיה לכם דברי סתר וחכמה... ואחר שמהווים הזה היה רוצח לומר להם הדברים שיהיו באחרית הימים. אין לך חכמה גדולה מזואת... שדברי יעקב וברכותו כולם היו מוסכמים מה".

ד. **הכבד שנגנו הבנים ביעקב אביהם** – כל הבנים התאספו והקשיבו בקשר רב לדברי אביהם, לדברי בעל צורור המור: "הקבצו ושמעוبني יעקב – לשם דברי חכמה ומופר, כי השמועה עיקר הבל... ואם תשמעו לדברי בניים השומעים מופר אב, מיד תוכו לשם דברי ה". ובעל הליקוטים (בחומש "רב פנינים") כתוב: "נהרו אליו כל הבנים וכבל ונפש עמדו סביבות מטהו לשם החדש אשר יגיד".

ה. **אחדות בני יעקב** – כפי שהזכירנו בפרשת ויגש (מו, כו), בית יעקב חי באהבה ואחוות, ודברי הפלוי קיר שם: "אף על פי שהיו נפשות רבות, מכל מקום קראם כולם 'נפש', לפי שקדם זה היו האחים מתקנאים ביווספה והיו נפשות חלוקות, ועבשו נעשה לאחרים וסירה קנאתם".

אם למדרגה זו הגיעו האחים בשעת ירידתם למצרים, על אחת כמה וכמה, ששררו ביניהם אהבה ואחוות, שלום ורעות, אכן, בעומדים כולם יחד סביב מיטת אביהם, לפני מותו.

זו גם כוונת יעקב באמרו "האספו", שיתאספו כולם ויהיו מאוחדים, כלשונו של בעל השם ממשוואל: "בי לשון אסיפה הוא יותר התאחדות בלב ונפש מלשון קיבוץ... לשון אסיפה בבני אדם הוא בלב אחד נם בן". יעקב אף ציוה את בניו שימושכו לנוהג באחדות גם לאחר מותו, וכדברי חכמיינו ז"ל בבראשית רבה (צ, ח): "ציוה אותן על המחלוקה [שלא יהיה ביןיהם מחלוקת], אמר להוזן: 'תהונן בולבון אסיפה אחת'".
מוסיף ונאמר, שאחדות זו באה לידי ביטוי גם בנוכנותם של כל בני יעקב לעובוד את ה', כמו ציינו בגמרא **במסכת פסחים** (נו ע"א):
"ביקש יעקב [כשאסר את בניו לפני מותו] לנחות לבניו קץ
הימים, ונסתלקה מהם שכינה. אמר: 'שמא חם ושלום יש במיטה
פסול?'... אמרו לו בניו: 'שמע ישראל [יעקב], ה' אלקינו ה' אחד/
שם שאין בלבך אלא אחד [שאתה מאמין בה]', כך אין בלבנו
אלא אחד'. פתח יעקב אבינו ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועוד'."

אופן לימוד פסוקי הברכה

לימוד פסוקים אלו יעשה בשני מיישורים: פירוש המילים והדגשת המסרים העולים מכל ברכה.

פסוקי הברכות מורכבים וקשיים להבנה, ונאמרו בהם פירושים שונים. נשתדל להסביר לילדים את הפסוקים בדרך הקרובה ביותר לפשוטם ועל כן הבנוו את ביאור פסוקי הברכות כסדר.
במהלך לימוד הפסוקים נתאר את הדברים הבאים:

- א. אהבתו של יעקב לבניו.
- ב. שמחתו של יעקב בברכה.
- ג. חכמתו הרבה של יעקב המתגלית במשפטים העמוקים והמיוחדים המרכזיבים את הברכות.
- ד. מאמציו של יעקב לתת לכל בן את הרاوي והמתאים לו לפי תוכנותיו וכיישרונותיו.

ה. יכולתו של יעקב לצפות את אשר יארע בעוד שנים רבות ברוח קדשו ונוכל לציין זאת בברכת יהודה בה דיבר על זוז המלך ומלך המשיח, בברכת זו בה דיבר על שימושו, בברכת נפתלי בה דיבר על מלחתם ברק עם סיסרא וכן בברכת בנימיון בה דיבר על מרדי כי ואסטרה). במקביל, נציין את הקשבת הבנים לאביהם, ואת האהבה והאהווה ששררו בין האחים. כל אחד שמח בברכתו ולא קנא בטובות הנזולות שהעניק יעקב לאחיהם האחרים.

מעמד הברכה הוא מעמד גדול ומ伙ך, לכן נדבר בהרחבה על גודל המעמד לפני לימוד פסוקי הברכות.

ברכת רואבן (פסוקים ג-ד)

יעקב פנה לרואבן בנו הבכור ואמר לו, שמצד הדין צריך היה חילקו להיות גדול יותר מחלוקתם של האחים, כי הוא הבכור. מעלות כמו כהונה ומלכות יועדו לו, אך הוא הפסידן משנכנשל ובלבל את יצועי אביו.

הסביר הברכה:

"**רְאֵבֶן בְּכָרִי אַתָּה פָּחֵי וְרִאשְׁתָּאת אֹנוֹן יִתְּר שָׁאת וַיִּתְּר עַז**" (פסוק ג)

"**רְאוּבֵן בְּכָרְךָ אַתָּה כָּחֵי וְרִאשְׁתָּאת אֹנוֹן**" – אתה ראשון הבנים להיות גדול וחזק.

"**יִתְּר שָׁאת וַיִּתְּר עַז**" – היה מגיע לכך לקבל יותר מכולם – גם בכורה, גם כהונה וגם מלכות. ומדוע לא תקבל?

"**פָּחוֹ בְּמַיִם אֶל תֹּתֶר בַּי עַלְיתָ מִשְׁכָּבִי אֲבִיךָ אוֹ חַלְלוֹתָ יְצֻוּעִי עַלְהָ**" (פסוק ד)

"**פָּחוֹ בְּמַיִסְטָ**" – מפני שמיירת לחטווא,

"**אֶל תֹּתֶר**" – לא תקבל יותר מכולם – את הכהונה והמלכות.

"כִּי עָלֵית מַשְׁבֵּבִי אָבִיךְ" – עלית על מיטת אביך, כפי שכותב בפרשת וישלח: "וַיַּשְׁכַּב רָאוֹבֵן אֶת בְּלַהֲהָ".
"אֲזַ חַלְלָת יְצֻועִי עָלָה" – אֲז חילلت את מיטתי וכבודי.

נעה באוזני הילדים את השאלה בה התחבטו מפרשים רבים: איזו ברכה יש בדברים אלו?
 נעה מספר תשובה:

א. דברי התוכחה של יעקב נאמרו לטובת ראוון, מאב אהוב החפץ למד את בנו מוסר, כפי שכתב האברבנאל בתחילת הפרק: "וְהִא יַתְבְּרֹךְ רֵצָח שִׂוְידַע הַוקְן [יעקב] וַיַּתְלַהֲרֹעַ חָלֵק רָאוֹבֵן וְשָׁמְעוֹן וְלוֹי... בְּדַי לְהַשְׁקִיעַ בְּנֶפֶשׁוֹתָם [להשריש בקרבתם] יַרְאַת נְמוּל הָרֵעַ וּבְמַה גּוֹרָם הַעֲזֹזָן".

ב. מגמת יעקב בדרכיו הייתה לתקן את מידת הפזיות שגרמה לכישלונו של ראוון (ובדומה לשמעון ולוי, שבברכותם מוזכרים מעשייהם השיליליים, מתוך מגמה לתקן את מידת היכנס שהיא בהם). תיקו מידה זו הוא עצמו ברכה גדולה, וכדברי **בעל הליקוטים** (בחומש "רב פנינים"): "וּבְרֹךְ אֶתְתוֹ בָּمָה שָׁמַר 'אֶל תּוֹתְרָה', שָׁמֹר הַחֲפֹזֶן אֶל תְּרִיבָה בּוֹ יוֹתֶר, רַק תַּתְמַעַט מִמְּנוֹ וַיַּעֲשֶׂה הַכְּלָב בַּיּוֹשֵׁב הַדָּעַת, וּבָן בְּשָׁמְעוֹן וְלוֹי בָּמָה שָׁאַלְלָקָם בַּיּוֹקָב וְאַפִּיצָם בִּישראל".

ג. יעקב בירך את ראוון שה' יסלח לו על חטאו, כפי שכתב האברבנאל בסוף הפסוק: "אַחֲרַ שּׁוּבָר עַנְיָן וּבְרַכָּתוֹ, בְּרוֹכָ שִׁכְפָּר הַקְדוּשָׁה בְּרוֹךְ הוּא חַטָּא וַיִּשְׁמֹור בְּנָיו" (עיין ברד"ק שהביא ענין זה, בשם אביו, אך פירוש זאת על המילים "יתר שאת" – "שאת" מלשון סליחה).

ד. אמנס ברכת יעקב לראוון, שמעון ולוי אינה מפורשת בכתב, אך התורה רומאת שמעבר לדברי התוכחה שניתנו להם, נתנה להם גם ברכה, וכדברי **רש"י** בפסוק כ"ח: "יְבוֹל שְׁלָא בָּרֵךְ לְרָאוֹבֵן שָׁמְעוֹן וְלוֹי? תלמוד לומר 'יַבְרֹךְ אַתֶּם', כולם במשמעות".

ברכת שמעון ולוי (פסוקים ה-ז)

ברכת שמעון ולוי, גם היא מתחילה בדברי מוסר ותוכחה על מעשיהם. לכן גם כאן נסביר בדומה להסבירנו בברכת ראובן, שיעקב רצה ללמד את שמעון ולוי מוסר, שלא יעשו יתר על המידה, ולכן ברכם בכך שיפרדו במקומות מגורייהם, ובכך היקשה עליהם להתאסף ולעשות דברים מתווך כעס ורוגזו.

הסביר הברכה:

"**שְׁמֻעוֹן וְלֹוי אֶחָדִים כָּלֵי חַמֵּס מִכְרֹתֵיהֶם**" (פסוק ה)

כלិ הנשך שביהם הרגו את אנשי שכם, איןם מתאימים להם, וכיילו גנבו אותם מעשו, עליו נאמר "על חרבך תחיה".

"**בִּסְדָּם אֶל תָּבָא נַפְשֵׁי בְּקָהָלָם אֶל תָּחַד בְּבָדֵי בִּי בְּאֶפְסָם הָרָגוּ אִישׁ וּבְרָצֶנֶם עֲקָרוֹ שֹׂרֵד**" (פסוק ו)

"**בִּסְדָּם אֶל תָּבָא נַפְשֵׁי**" – כאשר הם מתכוונים סודות, איןני רוצה להשתתף עמם,

"**בְּקָהָלָם אֶל תָּחַד כְּבָדֵי**" – גם כאשר הם מתאפסים, איןני רוצה להיות אתם יחד.

"**כִּי בְּאֶפְסָם הָרָגוּ אִישׁ**" – כי כאשר הם עושים, הם הרגו את אנשי שכם.

"**יַבְרָצֶנֶם עֲקָרוֹ שֹׂרֵר**" – וכשהם רצו, הם חתכו את פרסות הבהמות של העיר שכם.

את המילים "**וּבְרָצֶנֶם עֲקָרוֹ שֹׂרֵד**" נסביר כפושטו, ששמעון ולוי עיקרו את פרסות בהמות העיר שכם, בדומה למה שמצאנו בעיקור סוסי מלחמה (יהושע יא, ט), כפי שכותב הרשב"ס: "כמו: 'את סופיהם העקר'".

"**אֲרוֹר אֶפְסָם כִּי עֹז וְעַבְרָתָם בִּי קַשְׁתָּה אֲתַלְקָם בִּיעַקְבָּן אֲפִיצָם בִּיְשָׁרָאֵל**" (פסוק ז)

"**אֲרוֹר אֶפְסָם כִּי עֹז**" – ארור הרוגו שליהם כי הוא יותר מדי חזק.

"ועברתם כי קשתה" – וכענס קשה.
"אחלקם ביעקב ואפיקם בישראל" – בני שמעון יקבלו ערים נפרדות
בתוך נחלת יהודה ולא יגורו ביחד בנחלה משליהם. בדומה, בני לוי
יקבלו ערים נפרדות בתוך נחלות השבטים ולא יגורו בנחלה אחת, כדי
שלא יתאספו להלחם כשיין בכך צורך. במקום זאת הם ישתמשו
בכוחם, כל אחד במקומו, כדי ללמד את ישראל את תורה (רש"י).

זכיר לילדים שעל אף גערתו של יעקב אבינו בשמעון ולוי על הריגת
אנשי שכם, יעקב הסכים עימם שהיה צריך להגביל על לקיחתה של דינה,
ואף העיד את מסירות נפשם להציג את דינה ואת דאגתם לכבוד
המשפטה.

נזכר בשבחם של ראוּבָן, שְׁמַעוֹן וְלוֹי, שהקשיבו לדברי התוכחה של
אבייהם וקיבלו אותם באהבה, כפי שתכתב בעל צורו המור בשם מודרש
רבה (שיר השירים ד, ז):

"אֲפָלָ פִּי שְׁקִינְטֶר [הוכיח] יְעָקָב שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים הָרָאשׁוֹנִים, לְפִי
[בָּזְכוֹת] שְׁקִבְלוּ תֻּבְחַת אֲבֵיכֶם הוּא מְנוּה אָוֹתֶם לְעַצְמֵם בְּסֶפֶר
וְאֶלְהָ שְׁמוֹת, אֶצְלָ מֹשֶׁה וְאֶחָדָן [בפרק ו' בחומש שמות מנתה
התורה את משפחת לוי ומשה ואהרן (פסוקים טז-כו), אך
הקדימה (בפסוקים יד-טו) לפני כן והזיכה את משפחות
ראובן ושמעון, ולא את שאר השבטים... לקיים מה שנאמר:
'אוֹזֶן שׁוֹמְעַת תֻּבְחַת מֹסֵר, בְּקָרְבָּ חַבְמִים תָּלוּן'."

בכך נפגיש את הילדיים עם צדוקותם של ראוּבָן, שְׁמַעוֹן וְלוֹי
בנכונותם לקבל מאביהם מוסר ברצון.

ברכת יהודה (פסוקים ח-יב)

יעקב מברך את יהודה בשלוש ברכות מרכזיות: גבורה וניצחון בקרב (פסוקים ח-ט), מלוכה ומשיח (פסוק י) ושפע כלכלי, בעיקר בענבים ויין, וגם בחלב (פסוקים יא-יב).

תחילתה מברך יעקב את יהודה שיהיה ניבור במלחמה, שיפתיע את אויביו מאחוריהם וهم יברחו מפניו והוא ירדוף, וכשיזור מנו המלחמה, יחוור כמנצח ואויביו לא יעז עוד לבוא ולהלחם בו ובארצו.

הברכה השנייה היא, שלא יסור מהם שבט המלוכה, ובני ביתו יהיו תלמידי חכמים שיחוקקו חוקים וינהיגו מנהגים בישראל בכל הדורות. נוכל לומר שגם יעקב נתן ברכה זו ליהודה מתוך שהכיר בכישרונו ההנהגה שלו ובأומץ לבו.

הברכה השלישית היא, שיתברך בשפע של ענבים ומתווך כך בין רב, עד כדי כך שיוכל לכבס את בגדיו בין, והעינים יאדיימו ויביריקו מרוב שתיות הין.

הסביר הברכה:

"**יְהוּדָה אַתָּה יוֹדֵךְ אֲחִיךְ יְדָךְ בָּעֵרֶף אַיְבֵיךְ יִשְׁתַחַוו לְךָ בְּנֵי אַיְבֵיךְ**" (פסוק ח)

"**יְהוּדָה אַתָּה יוֹדֵךְ אֲחִיךְ**" – יהודה, אחיך יכבדך.
"**יְדָךְ בָּעֵרֶף אַיְבֵיךְ יִשְׁתַחַוו לְךָ בְּנֵי אַיְבֵיךְ**" – אויביך יברחו מפניך, וידך תתפוס בעורפים. על נצחון אויביך, ישתחוו ויודו לך כל אחיך.

"**אָגָר אֲרִיה יְהוּדָה מַטְרֵךְ בְּנֵי עַלִּית בְּרֻעָ רְבֵץ בָּאֲרִיה וּכְלַבְיאָ מֵי קִימְנִי**" (פסוק ט)

"**גּוֹר אֲרִיה יְהוּדָה**" – יהודה, בגבורתך נמשלת לאരיה צער וחזק.
"**מַטְרֵךְ בְּנֵי עַלִּית**" – אתה, בני, תחזור בשלום מטריך האויבים בשדה הקרב.

את המילים "מְطֻרֵף בָּנִי עַלְיתָ" נפרש כפושוטו, שיעקב מביך את יהודה שיעלה ויחזר מטרף האויבים כמנצח (המילה 'בני' מוסבת על יהודה), וכפירוש הרשב"ס: "אתה יהודהبني, לאחר שתעלת מלטרוף טרפ בעובדי כוכבים ומולות, ותשכ卜 בעירך, לא יבוא אויב להחרידך ולהקימך ממוקםך, והוא עיקר פשטו".

"כֶּרֶע רַבֵּץ כָּרְרִיה וּכְלַבְיָא מֵי יְקִימָנוּ" – תכרע ותשכ卜 לנוח, כאריה שאינו מפחד מאף אחד שיעז להטרידו ולהקימו.

"לֹא יִסּוּר שָׁבֵט מִיהוּדָה וּמַחְקָק מִבֵּין רְגָלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה וּלוּ יִקְהַת עַמִּים" (פסוק י)

"לֹא יִסּוּר שָׁבֵט מִיהוּדָה" – לא תפסק המלכות מיהודה.
"ומחקק מבין רגליו" – לא יפסיק ממנו תלמידי חכמים שלמדו תורה.

"עד כי יבוא שילה" – המלכות שייכת ליהודה עד שיבוא המשיח.
"וּלֹו יִקְהַת עַמִּים" – ואליו יתאספו העמים, ללימוד מתורתו וממעשיו הטובים.

"אָסְרֵי לְגַפֵּן עִירָה וּלְשִׁرְקָה בָּנִי אֲתָנוּ כְּבָס בֵּין לְבָשׂו וּבְדָם עֲנָבִים סוֹתָה" (פסוק יא)

"אָסְרֵי לְגַפֵּן עִירָה" – יקשרו ויכינו חמור צער עבר כל גפו.
"וּלְשִׁרְקָה בָּנִי אֲתָנוּ" – לענף הגוף יקשרו בן אותו, מפני שהיבצרו כל כך הרבה אשכבות ענבים, עד שייצטרכו חמור צער וחזק לכל ענף כדי לשאת אותן.

"כְּבָס בֵּין לְבָשׂו וּבְדָם עֲנָבִים סוֹתָה" – יוכלו לבבש בגדים בין מפני שהאין יהיה רב כמיהם.

"חַכְלִילִי עַיִנִים מִיּוֹן וּלְבָן שְׁגִים מַחְלָב" (פסוק יב)

"חַכְלִילִי עַיִנִים מִיּוֹן" – העיניים יאדימו מרוב שתיית יין.
"וּלְבָן שְׁנִים מַחְלָב" – השיניים ילבינו מרוב שתיית חלב.

בהקדמה לברכות הבאנו מסרים שונים אותם נDIGISH בברכות. נDIGIM הדגשת מסרים אלו בברכת יעקב ליהודה, כפי שניתנו להזכיר בשאר הברכות:

אהבת יעקב לבניו – יעקב מברך את בניו בברכות חשובות מתוך עיו טובה, ואף נותן ליהודה את ברכת הממשלה, הברכה המתאימה לאופיו.
גדולתו של יעקב בנבואה – יעקב מתנבא על דברים שיקרו ביום דוד – **"יְהִי בָּעֵד אֲבִיךָ"**, ואף ביום המשיח – **"עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה"**.

חכמתו של יעקב – בברכות יעקב לבניו מושובצים משפטים מורכבים שלשם הבנותם דורש אמיתי. למשל **"אָסְרֵי לְגַפֵּן עִירֹז"**, שימושו שיהודה יקשר לכל עץ גפן בעיר (חמור צעיר) אחד בלבד, משום שהגפנים יתברכו בשפע כה רב, עד שישפיק חמור אחד, כדי לשאת את משא הענבים עבר כל גפן. בדבריו גם השתמש יעקב במקרים, כמו: **"אֶזְרָחָה יְהוָה"**, **"בְּבָס בֵּין לְבָשׂוֹ"** ועוד.

האהבה שבין האחים – מסתבר שהאחים כולם הקשייבו איש לברכת אחיו, ושםחו בברכותיו, שהרי במעמד זה הגיעו לאחווה ואהבה רבה זהה, והאהוב את חברו לנفسו ודאי שמח בטובתו.

ברכת זבולון (פסוק יג)

יעקב מברך את זבולון, שהנהלה שיקבל בארץ ישראל תהיה על חור הים, מקום בו האוניות מצויות, ושיצליה במסחרו. נוכל לומר שייעקב בירך את זבולון בברכה זו מתוך שהכיר את נתיתו וכישרונו למסחר ומשא וממן.

הסביר הברכה:

"זבולון לחוף ימים ישכן והוא לחוף אנית וירכתו על צידן" (פסוק יג)
"זבולון לחוף ימים ישכן" – נחלתו של זבולון תהיה על חוף ים התיכון.
"זהו הוא לחוף אנית" – והוא ישוט באוניות לקנות ולמכור סחורות
בארכיות רחומות.
"וירכתו על צידן" – קצה גבול נחלתו יהיה בעיר צידון שבלבנון.

נעלה את השאלה: מדוע בירך יעקב את זבולון הצעיר לפניו יששכר
הגדול ממנו?

נביא את דברי חכמיינו ז"ל בבראשית רבה (צט, ט): "לפי שיששכר
עופק בתורה וזבולון עופק בפרקמṭיא [במסחר] ובא ומאבילו [זבולון את
יששכר], לפיכך קדם. עליו אמר הכתוב: 'עż חיים הו למחזיקים בה'".
בעקבות דברי חכמיינו ז"ל אלו כתב רש"י: "שהיה זבולון עופק
בפרקמṭיא וממציא מזון לשבט יששכר, והם עופקים בתורה".
כאן נדבר על חסיבותם של לומדי התורה לצד חסיבותם של מחזיקי
התורה – "וְתִמְכִיחָה מֵאָשָׁר" (משלי ג, ח).

ברכת יששכר (פסוקים יד-טו)

בהסביר ברכה זו נחלקו המפרשים: יש שפירושה כפלה, על עבודתו
של יששכר באדמה נחלתו, ויש שפירושה על דרך הדרוש, כמתוארת את
התמדתו בתורה.

ניתנו לשלב בין הפירושים ולהסביר תחילתה לפי פשטונו של מקרא,
כמוואר ברשב"ם, שיעקב בירך את יששכר שיהיה חזק כמו חמור
הנושא משאות כבדים ויעבוד בעבודת האדמה הנעשית במקום אחד,
ואינה מאלצת את בעלייה לצאת באוניות למרחקים. יחד עם זאת יזכה
לראות ברכה בעמלו ואדמותו תניב יבול מבורך.

לאחר מכון נביא את דברי חכמיינו ז"ל המובאים ברש"ג, שבני יששכר عملו ושקדו בתורה, היו חכמים ו יודעי בינה, ופסקו הוראות לישראל. נosisף את הסברו של האברבנאל, שהיו מבני יששכר שעבדו את אדמתם והיו מהם שעסקו בתורה, כפי שעולה מדבריו: "שהיו מבני יששכר חכמים בדבריהם ז"ל... וכן יהיו מהם עובדי אדמה רבים". ניתן לומר שהיו מבני יששכר כאלה שעבדו את אדמתם, וגם עסקו בתורה והוא תלמידי חכמים גדולים.

הסביר הברכה:

"יששכר חמץ גרים ריבץ בין המשפטים" (פסוק יד)

"יששכר חמץ גרים" – יששכר ישמש בכוחו לעבד את אדמתו, כמו חמוץ חזק המרים משאות.

"ריבץ בין המשפטים" – הוא יהיה מצוי בשדות שבין הערים כדי לח:right;ושׂר ולזרען.

"וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נاعמה וית שָׁבְמוּ לִסְבֵּל וַיְהִי לִמְסֹעֵד"

"וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה" – יששכר יראה שאדמתו טובה ופוריה ולא יצטרך לעבוד שעות רבות כדי שתוציאה תבואת, ופירות טעימים. ומה יעשו בני יששכר בשאר שעות היום?

"וית שָׁבְמוּ לִסְבֵּל" – נתנו את שכמו לעובודה. ומהי העבודה? לעמל ולש��וד בלימוד התורה בחשך ובשמחה בכל שעות הפנאי.

"ויהי למס עבד" – בני ישראל יתנו לו מס: כסף ומנתנות, מפני שלומד ומלמד תורה בנאמנות ובמסירות.

נסכם ונמננה את הברכות הטובות שננתן יעקב לייששכר: חיים של שלוה ומנוחה בלי לצאת למרחקים, הצלחה בגידול התבואה והפירוט וחכמה וbijna לעסוק בתורה.

ונכל לומר גם כאן שיעקב בירך את יששכר בברכה זו לפי היכרותו עמו, שהוא איש של عمل כפויים, נבון ושוקד על תלמודו.

ברכת דן (פסוקים טז-יח)

יעקב מברך את שבט דן, שבניו יהיו גיבורים – הוא יהיה מסוף לכל המלחמות בהליכת בני ישראל במדבר, ילחם באויבי ישראל שירדו לו אחראיהם ויכה את האויבים כנחש הנושך וממית (רשב"ס). נצין שבדברי יעקב אלו חביבים רמזים רבים – רמז לשמשון שידיון ישפט את ישראל כולם יחד, וכן תפילה לה' שיוישע את שמשון מיד הפלשתים. על פי דברים אלו נוכל לומר שייעקב בירך את דן בברכת הגבורה כי הכירו כאיש אמיתי וניבור.

הסביר הברכה:

דָן יְדַיּוֹ עַמּוֹ בְאֶחָד שְׁבֵטִי יִשְׂרָאֵל (פסוק טז)

שבטו של דן יילך בסוף כל המלחמות במדבר וילחם באויבים שיקומו עליהם בדרך.

יעקב גם רמז בדברי נבואתו לשמשון שיקום מבניו ברבות השנים וילחם בפלשתים:

דָן יְדַיּוֹ עַמּוֹ – מבני דן ייקום מנהיג שיוישע את ישראל.

בְאֶחָד שְׁבֵטִי יִשְׂרָאֵל – כמיוחד שבשבטי ישראל.

יְהִי דָן נָחַשׁ עַלְיִ דָרְךׁ שְׁפִיפָן עַלְיִ אָרֶחׁ חֲנַשׁ עַקְבִּי סֻסׁ וַיְפֵלֶ רַכְבּוֹ אַחֲרָה (פסוק יז)

יְהִי דָן נָחַשׁ עַלְיִ דָרְךׁ שְׁפִיפָן עַלְיִ אָרֶחָ – יהיה דן לוחם כמו נחש על הדרך.

הַנָּשַׁךׁ עַקְבִּי סֻסׁ – הנשך בעקב הסוס.

וַיְפֵלֶ רַכְבּוֹ אַחֲרָה – ומפיל את הרכוב לאחור.

לִישְׁוֹעַתְךׁ קְוִיְתִי הָה (פסוק יח)

יעקב מתפלל לה' שיעזר לבני דן במלחמותיהם, ורמז גם לעזרת ה' לשמשון.

ברכת גד (פסוק יט)

יעקב בירך את בני גד שיהיו גיבורים, ינצחו את אויביהם וירדו
אחריהם עד שישבו אויביהם בדרך שבאו, וככפי שכותב הרמב"ז:

"**בָּci [כִּאשֶׁr] גָּדוֹd יְגֹדֹנָo [יַתְקֹרֵf אֶt גָּd] תָּמִיד, שְׁiהָyo מִלְחָmoת**
רְboתָ, וּפְשָׁt gָdָo עַלְio bָאָrְciן, וְהָoָא [גָd] יְgָd [iְbְriחָ] oֹtְo עַל
עֲkָbָo, שִׁoֹתְnָgָbָr עַלְio וּrְdָoפָ אֶtְo, עַל עֲkָbָo בּoשְׁtְmָo [אֹoibְiyo iְshָׁbָo
mְbּoisiְyִsְ], sְiְbָcְh [יעֲkָbָ] oֹtְo mְaָtְdָo גְּnָbָoְrָה וּnְiְcָoְzָo כָּל
hָbָaְiְmָo عַlְiְyָmָo לְmִlְchָmָa].

נביא גם את דברי רש"י, שיעקב רמז שכשיעברו בני ישראל את הירדן ויכנסו לארץ, יctrפפו עmons למלחמה גודדים משפט גד, שנחלתו עבר הירדן, והם ילכו חלוצים בראש המלחמה לעזרת אחיהם. עם סיום כיבוש הארץ ישבו גודדי גד על עקבם לנחלתם עבר הירדן, ולא יעדר מהם איש.

נאמר שבברכה זו בירך יעקב את גד בגבורה גדולה במלחמה, שניצח את האויבים, והצליחו תהיה כה גדולה עד שלא יפול ממנה איש.

הסבר הברכה:

"**אֶd גָּדוֹd יְgָdָnָo וְhָoָa יְgָd עֲkָbָ** (פסוק יט)"

"**אֶd גָּדוֹd יְgָdָnָo**" – כאשר יבואו גודדים להילחם בגד.
"וְhָoָa יְgָd עֲkָbָ" – הוא يتגבר עליהם וירדו אחיהם עד שיברכו חזרה לארצם.

ברכתו רמז יעקב נס לגבורתם של בני גד בזמן יהושע בן נון.
"אֶd גָּדוֹd יְgָdָnָo" – גודד יצא מגן שיעבור את הירדן חלוץ לפני ישראל, כאשר יכנסו לארץ.
"וְhָoָa יְgָd עֲkָbָ" – לאחר המלחמה יחוור גד לנחלתו שבעבר הירדן.

ברכת אשר (פסוק כ)

יעקב בירך את אשר, שאדמותו תגדל זיתים מרובים שיתנו שמן רב (רש"י). בדומה לזיתיו, גם שאר פירות הארץ יהיו שמנים ומובחרים, כדברי הרד"ק: "ולפי שארציו תהיה שמנת ישלו מפירותיה למלבים לمعدן". בברכה זו מברך יעקב את אשר גם שייה עמל וחוץ בעבודתו, כפי שששתמע מדברי הנז"ב: "לדרמו שלא רק טבע ארציו גרם לוּה [להצלחת הפירות], אלא הוא בעצמו גרם לוּה... שהיה עשר נдол בעצמו עוקת תחת יותיו והוא עצמו מסקל בשדהו".

ברכה נוספת בברכת יעקב לאשר, והיא, שייה נדייב לב וייתן מפירותיו הטוביים לכל אחד, וכי שכתב האלשיך: "בי לעצמו לא היה אוכל לمعدנים רק סיטוק הברחו, ולעניהם בעין יפה היה נתן מעدني מלך". כך נראה גם מביאורו של רש"י בחומש דברים (lag, כד) לברכת משה את אשר: "יהי רצוי אחיו – שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקנון". גם כאן נאמר שיעקב הכיר את חריצותו ונדיבות לבו של אשר ולפי תוכנות אלו ברכו שיצליח בדברים אלו.

הסביר הברכה:

"מְאֵשֶׁר שָׂמְנָה לְחִמּוֹ וְהִוא יַתֵּן מַעֲדֵנִי מֶלֶךְ" (פסוק כ)

"מְאֵשֶׁר שָׂמְנָה לְחִמּוֹ" – אשר ינהל נחלה מבורכת (הגליל והלבנון) בזיתים משובחים שיפיקו שמן רב.
 "וְהִוא יַתֵּן מַעֲדֵנִי מֶלֶךְ" – הוא יתן לאחיו פירות משובחים הראוים לעלות על שולחן מלכים.

ברכת נפתלי (פסוק כא)

ברכת יעקב לנפתלי הייתה שנחלתו בארץ ישראל תהיה פוריה ומחרת לבשל פירוטיה, כמו איליה שהיא קלה לroz, וכן שידעו להוזות לה' ולברך על הטובה הזאת. נסיף, שיעקב מתנבא ורמז בדבריו למלחמה סיסרא, בה בני נפתלי התנדבו לעזרת ישראל ובאזורות הרבה מיהרו למלחמה. לאחר ניצחונם נתנו ברק ודבורה דברי שיר והודיה לה'. גם כאן נאמר שיעקב הכיר את מידת הכרת הטוב שבנפתלי ואת רצונו הטוב לעוזר לאחיו.

הסביר הברכה:

"**נְפָתֵלִי אַיִלָה שֶׁלֶחָה הַנְתָן אָמְרִי שֶׁפֶר**" (פסוק כא)

"**נְפָתֵלִי אַיִלָה שֶׁלֶחָה**" – נפתלי יהיה מהיר כאילה וירדו אחר האויבים וארצו תמהר לגדל פירות משובחים.
"**הַנְתָן אָמְרִי שֶׁפֶר**" – בזכותו יודו לה' על הניצחונות וגם על טוב הpirות.

ברכת יוסף (פסוקים כב-כו)

יעקב מברך את יוסף באربع ברכות מרכזיות: מציאת חן (פסוק כב), חיזוק תוקף מלכותו כנגד המצריים המנקאים בו (פסוקים כד-כד), ברכת המים – גשם ותהום, ברכת ההולדת (פסוק כה) וברכת גבולות הארץ הרחבים (פסוק כו).

תחילה מברך יעקב את יוסף שימצא חן בעיני כל רואיו, כפי שמצוין חן בעיני בנوت מצרים.

בברכה השנייה הוא מברכו שמלךתו תתקיים בחזק, למרות כל שרי המצריים המקנאים בו.

בברכה השלישית מברך יעקב את יוסף שבנהלו יהיה שפע של מים: גשמי ומי תהום רבים, וכן יהיה לו צאצאים רבים ולאימותם יהיה שפע של חלב להניקם.

בברכה הרביעית מסיים יעקב את ברכותיו ליאוסף בברכת הארץ, ונונטו לו את הברכות שניתנו לו ה' לפירות ולחתרחות, שבטו יקבל נחלה רחבה משני עברי הירדן.

נוכל לומר שייעקב נתן ברכות אלו ליאוסף מתוך שהכיר בכישרו ההנאה שלו ובהשגת ה' המלאה אותו בכל אשר הוא עשה.

הסבר הברכה:

"**בֵּן פְּרַת יוֹסֵף בֶּן פְּרַת עָלִי עֵין בְּנוֹת צָעֵדָה עַלִי שׂוֹר**" (פסוק כב)

"**בֶּן פְּרַת יוֹסֵף**" – אתה, בני יוסף, תפירה ותרבה.

"**בֶּן פְּרַת עָלִי עֵין**" – תפירה כמו עץ שגדל על מעיין מים.

"**בְּנוֹת צָעֵדָה עַלִי שׂוֹר**" – אף בנות מצרים הכירו בגודלך וצעדו על החומות כדי להסתכל בך.

"**וַיִּמְرֹרְהוּ וַרְבּוּ וַיִּשְׁטַמְמָהוּ בָּעֵלִי חֲצִים**" (פסוק כג)

"**וַיִּמְרֹרְהוּ וַרְבּוּ**" – שרי מצרים עשו לו צרות ורבו אליו.

"**וַיִּשְׁטַמְמָהוּ בָּעֵלִי חֲצִים**" – שנאו אותו אנשי מריבות כיון שקנאו בו שנתמנה למושל מצרים.

"**וַיִּתְשַׁבֵּב בְּאַיִתְנָן קַשְׁתָּו וַיִּפְאֹז וַיִּצְעַד יְדֵי מִידֵּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רָעָה אֲבָן יִשְׁרָאֵל**" (פסוק כד)

"**וַיִּתְשַׁבֵּב בְּאַיִתְנָן קַשְׁתָּו**" – למרות קנאתם, כוחו (קשתו) נשאר איתנו ולא הצליחו לפגוע בו.

"**וַיִּפְאֹז זָרֻעִי יְדֵיו**" – שמו זהב (פז) על זרעות ידי יוסף (טבעת הזזה שננתן פרעה על יד יוסף).

"מֵידִי אָבִיךְ יַעֲקֹב" – הצלחת יוסף באה על ידי ה' העוזר ליעקב.
"מִשְׁם רָעה אָבִן יִשְׂרָאֵל" – כך זכה יוסף לכלכל את כל משפחת יעקב, המכונה "אבן (אביות ובניים) ישראל".

"מַאל אָבִיךְ וַיַּעֲזֹרךְ וְאֶת שְׁדֵי וַיִּבְרַכְךְ בָּרָכָת שְׁמִים מֵעַל בָּרָכָת תְּהוָם רַבָּצָת תְּחִת בָּרָכָת שְׁדִים וַרְחַם" (פסוק כה)

"מַאל אָבִיךְ וַיַּעֲזֹרךְ" – מלאקי אביך חכמתך, והוא עוזר לך גם בעתיך.

"וְאֶת שְׁדֵי וַיִּבְרַכְךְ" – מאות ה' התברכת, ויברכך גם בעתיך.

"ברכת שמיים מעל" – אדמתך תבורך בגשמיים מן השמיים.

"ברכת תהום רבצת תחת" – ובמעינות שמנצאים מתחת לאדמה.

"ברכת שדים ורחים" – זו ברכה לתינוקות שייצאו בשלום מן הרחם, ולאמותיהם שתהיינה משופעתות בחלב ותוכלנה להניקם בנקל.

"בָּרָכָת אָבִיךְ גָּבָרוּ עַל בָּרָכָת הָוִי עַד תָּאוֹת גְּבֻעָת עַולָּם תְּהִין לְרָאשׁ יוֹסֵף וַלְקָדְקָד נְזִיר אֲחֵינוּ" (פסוק כו)

"ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת עולם" – בסיום הברכה מצינו יעקב שברכת הארץ שננתן לו ה' (בראשית כה, יד) "וּפְרָצָת יְמָה וְקָדְמָה וְצָפָנָה וְנֶגֶב..." (עד תאות גבעת עולם), נדולה יותר מהברכה שננתן לאבותיו.

"תְּהִין לְרָאשׁ יוֹסֵף וַלְקָדְקָד נְזִיר אֲחֵינוּ" – ברכות אלו יחולו על ראש יוסף המושל באחיו.

nocel latar caan at gadol achovo shatneta b'meumad zo, b'miyodch beracha zo, laachor tshovat achim ul cyishlones b'mekirat yosef. kolom kishivo leberacha yosef, l'morot ha'uvoda shab'rachto hitha arocha m'shal kolom, v'kalla berachot rivot.

ברכת בנימים (פסוק כז)

יעקב מברך את בנימיון ב מידת גבורה, שיהיה גיבור כזאב, ושבניצחונו על אויביו יטול שלל רב, שיأكلנו בבורר ובערב. נוסף, שיעקב רומז כאן לשאול המלך, שפשת על כל האומות מסביב והיכה אותן, וכן למזרחי ואスター שניצחו את המן ואנשיו, ולבסוף ניתן ביתו של המן הרשע לאסתר המלכה.

הסבר הברכה:

"**בְּנִימֵין זָב יַטְרֵף בְּבָקֵר יַאֲכֵל עַד וְלָעֶרֶב יַחֲלֵק שָׁלֵל**" (פסוק כז)
"**בְּנִימֵין זָב יַטְרֵף**" – בנימיון ניצח את אויביו כמו זאב טורף.
"בְּבָקֵר יַאֲכֵל עַד וְלָעֶרֶב יַחֲלֵק שָׁלֵל" – בנימיון כל כך יצליה, עד שבבורק יתחליל לאכול את הטורף ובערב עדיין ישאר שלל.

חתימות הברכות

נאמר בפסוק כה: "**כֹּל אֱלֹה שָׁבֵטִי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דָּבָר לָהֶם אֲבִיהם וַיְבָרֵךְ אֹתָם**"

כתב רש"י: "יבול שלא ברך לרואבנן, שמעון ולוי [אלא רק הוכחים, כי שעולה מפשט הפסוקים]? תלמוד לומר: 'יזברך אתם', בולם במשמעותם".
לאור דברי רש"י נזכיר שעם סיום סיום הברכות, חוזר יעקב ובירך את כל בניו ייחדיו, ובכך התברכו גם ראובן, שמעון ולוי, שבתחילתה קיבלו רק דברי תוכחה.

"**אִישׁ אֲשֶׁר בְּבָרְכָתוֹ בָּרָךׁ אֹתָם**"

כתב רש"י: "ברכה העתודה לבוא על כל אחד ואחד".
לאור החיקיט כתוב: "asher b-baracto – הרاوي לו, بما בחרינת נשמו ובני מעשו".

בעקבות דברי המפרשים נוכל לומר, שייעקב הכיר כל בן לפי כישרונותיו המיוחדים, ובירך כל אחד מהם שיציליח בדרכו זו, הוא ובניו, באופן הטוב ביותר.

ציווי יעקב לבניו לקוברו במערת המכפלה ופתרתו

(פסוקים כת-לו)

נאמר בפסוק כת: "וַיַּצְאُ אֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲנִי נִאָסֵף אֶל עַמִּי קָבְרוּ אֹתִי אֶל אָבִתִּי...".

כתב האבן עזרא: "וַיַּצְאُ אֹתָם - שליכו כולם עם יוסף לקוברו". יעקב השבע את יוסף על קבורתו כבר בתחלת הפרשה, מפני שידע שיאסף, מתוקף תפקידו, יוכל למשמש זאת. כאן ישנה בקשה חוזרת, אך כאן הבקשה אינה מופנית ליוסף בלבד, אלא לכל האחים. יעקב רצה שכל בני ביתו ישתתפו במצוות קבורתו ולא רק יוסף, וכך כתב אורח החיים: "ל להיות שמקודם קרא לבנו לויוסף והשבעו להתפלל בקברתו, שלא יחשבו שלא חייב אלא יוסף בלבד. ולא הם, לזה צויה לבולם יחד כי בולם יתעסכו בו".

נאמר בפסוק לג: "וַיַּכְלֵל יַעֲקֹב לְצֹוֹת אֶת בָּנָיו וַיִּאָסֵף רְגָלָיו אֶל הַמֶּתֶה וַיָּצֹעַ וַיִּאָסֵף אֶל עַמְּיוֹ"

כתב הרשב"ס: "הכנים [רגליין] במיטתו, כי עד עתה היה יושב... ולהניד בא הכתוב חיבתו של יעקב, שנtan הקדוש ברוך הוא בו כה עד עת גוועה". ה' אהב את יעקב וננתן לו כח לשבת זמן ממושך ולברך את כל בניו ממש לפני מותו.

על גודלו של יעקב אבינו למדנו מפרשת תולדות ועד פרשה זו.
בפסוק זה נבע צער גדול על מותו.

המסרים העולים מפרק מט

ברכות יעקב לבניו לפני מותו:

1. אהבה שבין בני יעקב - התאספו ועמדו סביב מיטתו של אביהם יעקב, איש אחד בלב אחד.
2. קבלת על מלכות שמים של בני יעקב - אמרו ליעקב את הפסוק 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', ובכך הודיעו שכונתם לעובוד רק את ה' לבדו.
3. אהבתו הגדולה של יעקב לבניו - יעקב בירך כל אחד מבניו בעין טוביה, אותו זרעו משך כל הדורות, התאים לכל בן ברכה מיוחדת לפי אופיו, אהב את בניו למורות שחטאו והוכחים כדי שלימדו מוסר, ביקש מה' שיסלח לרاؤן על חטאו, ובסוף ברכותו בירך גם את ראוון שמעון ולוי עם שאר בניו.
4. גודלתו של יעקב בנבואה - יעקב חזה ברוח הקודש מאורעות שייעברו על בניו משך הדורות.
5. חכמו של יעקב - יעקב אמר משפטים מורכבים שנייתן להבינים בדרכים שונות וחרז בדבריו משלים וחידות.
6. קבלת תוכחה באהבה - ראוון שמעון ולוי קיבלו באהבה את תוכחת אביהם, ובזכות זה זכו להימנות בנפרד בחומש שמות, יחד עם משפחותם של משה ואהרן.
7. מעלה התומכים בלומדי התורה - יעקב הקדים את ברכת זבולון לברכת יששכר, כיוון שזבולון סיפק מזון ליששכר, כדי שיוכל לעסוק בתורה.

המסרים העולים מפרק מת

ציווי יעקב לבניו לקברו במערת המכפלה ופטירתו:

1. **חיבת ה' ליעקב - ה'** נתן ליעקב כה ברגעי חייו האחרונים לשבת ולברך את בניו.
2. **אהבת יעקב לארץ ישראל - יעקב ציווה את בניו לקברו במערת המכפלה שבארץ כנען.**

פרק נ

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. הובכי והאבל על מותו של יעקב
2. בקשת יוסף מפרעה לקבור את יעקב בארץ ישראל וקבורתו
במערת המכפלה
3. דאגת אחיו יוסף מהתנהגותו כלפים לאחר מות יעקב ותגובה
יוסף
4. בקשת יוסף מהחיו שיקברוהו בארץ ישראל, השבעתם ומות
יוסף

הובכי והאבל על מותו של יעקב (פסוקים א-ג)

נאמר בפסוק א: **"וַיַּפְלֵל יוֹסֵף עַל פָּנֵי אֲבִיו וַיַּבְךְ עַלְיוֹ..."**

נאמר לילדים שלא רק יוסף נפל על אביו ובכח, כל האחים הצטערו
ובכו, אלא שיוסף היה הראשון שנפל ובכח על פני אביו, וכדברי הרד"ק:
"וַיַּפְלֵל יוֹסֵף – וּבֶן אֲחִיו, אֶלָּא שַׁהְוא הַחֵל לְפִי גְּדוּלָתוֹ וּכְבוֹדוֹ."

נאמר בפסוק ב: **"וַיַּצֹּו יוֹסֵף אֶת עַבְדָיו אֶת הַרְפָּאִים לְחַנֵּט אֶת אֲבִיו..."**

החניתה היא סיכת הגוף בחומריים המשמרים אותו שלא יركב, וכפי
שכתב הרד"ק: "הוא שחונטים את המת בסמים ידועים כדי שלא יסיריה".
סביר شيוסף עשה זאת לכבוד אביו, משום שהוא צריכים לעכבו זמן
רב – משך זמן ההליכה מארץ מצרים עד מערת המכפלה בחוינו – עד
הקבורה.

כאן נוכל לציין את מעמדו הנכבד של יוסף כמושל מצרים – כל המצריים היו עבדיו ונשמעו לציווילו, אפילו האנשים הנכבדים, כמו הרופאים, סרו למורותו.

נאמר בפסוק ג: "...וַיָּבֹפּוּ אֶת־זֶה מִצְרָיִם שְׁבָעִים יוֹם"
נעלה את השאלה: מדוע גם המצרים, שהיו עבדי אלילים, בכו
כששמעו על פטירתו של יעקב אבינו?

נביא שתי תשובות:
א. רשיינית: "לפי שבאה להם [למצרים] ברכה לרגלו [בגללו], שכלה הארץ
והיו מי הנילום מתברכין".

ב. רד"ק: "ובכל אותן הימים בכו אותו המצרים לבבוד יוסף".
המצרים העריכו וכיבדו את יוסף על שניהם בלחם, ומתו
שכיבדו בכו על אביו ימים רבים.

בקשת יוסף מפרעה לקבור את יעקב בארץ ישראל וקבורתו במערת המכפלה (פסוקים ד-יד)

נאמר בפסוקים ד-ה: "...וַיַּעֲבֹר יוֹסֵף בְּכַיְתוֹ וַיֹּדַבֵּר יוֹסֵף אֶל בֵּית פְּרֻעָה לֹאמֶר ... דָבָר נָא בְּאָזְנֵי פְרֻעָה לְאמֹר. אָבִי הַשְׁבִּיעָנִי לְאמֹר ... וְעַתָּה אֲעַלָּה נָא וְאַקְבָּרָה אֶת אָבִי וְאֲשֹׁוֹבָה".

יוסף שלח שליחים ל פרעה ומשדל אותם לדבר אותו על השבועה
שנשבע לאביו, שיעללה את עצמותיו לארץ ישראל ויקבריו שם. יוסף
דאג שמא פרעה לא יסכים לשלהיו, כי לא היה בכל ארץ מצרים מי
שיכול היה להחליף את יוסף בתפקידו, אפילו לתקופה קצרה, וכדברי
החזקוני: "דברו נא באוני פרעה – בשwil שהוא היה המוציא וה מביא,
בדכתיב: 'בלעדיך לא ירים איש את ידו...', חשב שיקשה בעני פרעה אך
יעוב הוא את הארץ".

בדברים אלו נדגיש עד כמה השתדל יוסף לקיים את הבטחתו ושבועתו לאביו.

נאמר בפסוק ז: "וַיָּעֶל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אֲבִיו וַיָּעֶלוּ אֶתְנוֹ בְּלַעֲבָדִי פְּרֻעָה זָקְנֵי בֵּיתוֹ וְכָל זָקְנֵי אָרֶץ מִצְרָיִם"

זקנים מצרים היו החכמים המצרים, והם עלו עם יוסף לקבור את אביו מפני שהעריכו את חכמתו הרבה של יעקב, וכדברי הספרונו: "להיות נחשב חכם בעיני חכמי הדור".

נאמר בפסוק ח: "וַיָּכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אֲבִיו רַק טָפָם... עֹזֹבּוּ בָּאָרֶץ גָּתָן"

כל משפחת יעקב עלתה עם יוסף, כולל הנשים, כפי שכתב המלבי"ט, ועל הטף הפקיד יוסף שומרים מצרים לשומרים.

נאמר בפסוק ט: "וַיָּעֶל עַמּוֹ גָּם רַכְבָּם גָּם פָּרְשִׁים"

נסביר שיוספי העלה עמו רכב ופרשימים, לשתי מטרות: האחת – לשומר על המחנה הגדל, וכדברי רבנו בחיה: "ברוי להשמר בדרך".

השנייה – לעשות כבוד ליעקב, וכדבריו בהמשך: "...הרבע והפרשיהם שעלו עמו דרך בבוד...".

"זֶה יְהִי הַמְּחַנָּה בְּבֵד מָאֵד"

מחנה המלווה של ארון יעקב היה גדול מאוד – משפחת יעקב לבדה הייתה גדולה מאוד, שכנו שבעים הנפש, יצאי ירד יעקב היורדים למצרים, פרו ורבו לאורך שבע עשרה שנים חי יעקב למצרים. מלבדם ליוו את ארונו יעקב גם זקנים מצרים וחילילים רבים שנשאו במרכבות ורכבו על סוסים.

מוגדל אהבת ה' את יעקב, סיבוב ה' שמלווהים רבים יחלקו ליעקב כבוד גדול בשעת הלוויתו, כפי שעולה מדברי בעל צורר המורה: "להורות

בקשת יוסף מפרעה לקבור את יעקב בארץ ישראל

על מעלה יעקב... לקיים 'יום המות מיום הולדו...' להורות על כבוד אלקינו ישראל שעלה עמהם".

נאמר בפסוק י: "זַיְבָאּוּ עַד גָּדוֹן הָאָטֵד אֲשֶׁר בַּעֲבָר הַיַּרְדֵּן"

נסביר תחילה כפshootו של מקרא, שגורן הוא כעון מחסן בשדה אליו אוספים את החיטים לאחר הקציר, וגורן זה היה מוקף בקוצים (אטודים) שניעדו לשמור עליו, כפי שכתב רש"י: "גָּדוֹן הָאָטֵד – מָקוֹף אַטְוִדִּים הוּא".

לאחר מכן נביא את המשך דברי רש"י המלמדים על גدولתו של יוסף: "...ורבותינו דרשו: על שם המיאודע, שבאו כל מלכי בנען ונשיAi ישמעאל למלחמה, כיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארכו של יעקב, עמדו כולם ותלו בו כתיריהם...".

לאור דברי רבותינו נצין את הכבוד הנגדל שרחשו ליוסף כל העמים מסביב, וממי לא את הכבוד שחלקו ליעקב כל מלכי בנען ונשיAi ישמעאל.

"זַיְסָפְדוּ שֶׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מַאֲד..."

בני יעקב ספדו וסיכרו על אישיותו, מידותיו ומעשיו הטובים, וכדברי רבנו בחיי: "כִּי עֲנֵין הַהֲסִיף סִיפּוֹר חֲפִידֵי הַמֶּת".

התורה מכנה מסped זה "מספר גדוול".

נשאל: במה היה שונה מסped זה מכל מספר אחר?

נזכיר שני דברים:

א. בני יעקב הארכו בספר על מעשיו הטובים של יעקב שהיו רבים מאוד, لكن ההספד ארוך שעות רבות.

ב. אנשים רבים בכוי, כפי שעולה מדברי בעל בכור שור: "נראה שלשם באו [אנשים רבים]... וכל רعيו [של יעקב] ושבינוו ומודעינו ובני בריתו שכארין בנען, והתחילו לבכותו גם הם עמהם".

נבקש מהילדים בספר על יעקב לאור מה שלמדנו מפרשת תולדות
ועד פרשת ויחי, וננסכם בנסיבות את הדברים הבאים:
תמיינות – יעקב היה "איש תם".

אהבת תורה וחכמה – כבר בהיותו נער היה יושב ושוקד באهלי תורה,
"יושב אהליים", ובמשך ארבע עשרה שנה שקד על תלמודו בבית מדרשו
של עבר, ימים כיליות.

בקשת צדק – יעקב קנה את הבכורה ולקח את הברכות מעשו הרשע
ビודעו שאינו ראוי להם.

כבוד הוריהם – יעקב שמע בקול אמו ולקח את הברכות במצוותה, וכן
שמע בקול אביו והלך לחرون. גם דברו עם אביו היה מתווך כבוד, כגון:
"קום נא".

כל חייו עבד את ה' – התפלל לה', בטח בו, הודה לו, ידע שה' מלוחה
ומשגיח עליו בכל עת, ודאג שוב ושוב להזכיר את שם ה'.

טוב לב ואהבת הבריות – יעקב עשה כל שביכולתו כדי להיטיב עם
בני ביתו ועם הבריות כולם. כך למשל גللaben גדולה מעל פי הbeer כדי
לעזר לרחל להשקו את הצאן, טיפל באהבה וברחמנויות בצאן לבן
שנים רבות, התפיס עם לבן ועשה לכבודו סעודה, עשה מאמצים שעשו
ישלים אותו, אהב את יוסף וקרבו מפני שנשאר יתום מאמו ובירך את
בניו בברכות המתאימות להם ולזרען לדורות.

כבוד לבני אדם – למשל: קרא לרועים "אחיכי", נתן כבוד רב לעשו
אחיו בקוראו לו "אדני" ובשולחו לו מנחה גדולה, נהג כבוד לבן גם
כשהוכיחו על שרדף אחריו ועשה זאת בצדקה מכובדת.

יושר ונאמנות – למשל: עבד עבור לבן בצדן במסירות רבה, לא אכל
מצאנו, שילם על הטרופות, עבד ביום ובלילה ושמר בכל כוחו על הצאן.
גבורה – למשל: גלל את האבן הגדולה מעל פי הbeer לבדו, הרים אבו
כבדה לכרייתם בירית עם לבן, הוכיח את עצמו למלחמה עם עשו אם לא
יתפיס, גבר על מלאך ה', עמד בגבורה בכל הנסיניות והצרות שעברו
עליו, נלחם עם אנשי שכם, למד תורה גם בלילות ובטח בה' והאמינו
בhashgachto עליו לטובה.

בקשת יוסף מפרעה לקובור את יעקב בארץ ישראל

ענווה – למורות גודלותו לא התגאה במעשהיו. הוא הרגיש שאיננו ראוי לטובות שעשה לו ה', ואף אמר: "קָטוֹנָתִי מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל הָאָمֹת".

לצד הזכרת מעשי הטובים של יעקב, נדבר עם הילדים על אהבתה הגדולה שאהבו ה', ונבקש להביא דוגמאות בהן מתגלית אהבה זו: ה' דיבר עם יעקב והבטיח לו שירבה את זרעו ויתנו לו את הארץ, שומר עליו בכל דרכיו ולא יעזוב אותו, חנן אותו בשנים עשר בנימ, כבר בחיו ראה את נפשות ביתו, שבעים במספר, פרים ורבבים. ה' גם שמר על יעקב מפני לבן ועשה שבאו להורגו והפיל חתמו על הערים הסובבות את שכם שרצו להלחם בבני יעקב.

ה' בירך את יעקב גם במצוון והירבה את צאנו ואת רכושו עד שפרק מאד מאד, והשיגה עליו ממש כל ימי חייו, כפי שאמר יעקב: "הָאֱלֹקִים הָרְעָה אֶתְּנִי מֵעַזְדִּי עַד הַיּוֹם הַזֶּה". לפניו מותנו זיכחו ה' לראות את כל בניו סביב מיטתו כשבינהם אהבה ואחותה ואמונה שלמה, וננתנו לו נבואה גדולה לראות מה יקרה עם בניו בכל הדורות עד אחרית הימים. אף במוות נעשה לו כבוד גדול בלוויה הגדולה שנעשתה לו תוד בכוי ומסוף גדול.

סיכום זה יפגיש את הילדים עם דמותו המaira של יעקב אבינו בצורה מקיפה, בעושר מעשיה ובמעלתה המיווחת.

נאמר בפסוק יא: "וַיַּדַּע אֶתְּנִי יְהוָה אֱלֹהֵי בָּנֵי הָאָתֶד וַיֹּאמְרוּ אָבֶל בְּבֵד זֶה לִמְצָרִים..."

נתאר את התפעולותם של יושבי הארץ מהאבל הגדול שלא ראו כמווהו, וכפי שכותב האברבנאל: "וּוְשָׁבֵי הָאָרֶץ רָאוּ בְּן תְּמָהוּ, וְחַשְׁבָו שְׁהַו מְבָיאִים שֵׁם אֶת מֶלֶךְ מִצְרָיִם מִתְּמִתָּה, כִּי לֹא שִׁיעַרְוּ שִׁיעַשׂ הַסְּפָר בְּמוֹתוֹ כִּי אִם [אֶלָּא רָק] עַל הַמֶּלֶךְ".

נאמר בפסוקים יב-יג: "וַיַּעֲשֵׂה בָּנֵי לֹא בָּן בְּאִשְׁר צִים. וַיִּשְׂאֵל אֶתְּנִי אֶרְצָה בָּנֵן וַיִּקְבְּרוּ אֶתְּנִי בְּמִעֵרָת שְׁדָה הַמִּכְפֶּלה..."

נתאר את המאמץ הגדול שעשו בני יעקב כדי לקיים את מצוות אביהם – לקוברו במערת המכפלה. הם הלכו בדרך ארוכה וקשה – ממזרים לאرض כנען, עם מhana גדול וכבד. דרך זו גם הייתה קרוכה בסכנה מצד שונאיםם של ישראל – אלופי עשו, נשייאי ישבועאל והכנענים.

dagat achy yosef mahatnagotu clpim לאחר מות יעקב ותגבורת יוסף (פסוקים טו-כא)

נאמר בפסוקים טו-יז: "זִיראו אֶחָי יוֹסֵף בַּי מֵת אֲבֵיכֶם... וַיַּצְוֹא אֶל יוֹסֵף לְאמֹר אָבִיךָ צֹהָה לִפְנֵי מוֹתוֹ לְאָמֹר. בָּה תֹּאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׁא נָא פְּשֻׁע אָחִיךָ וְחַטָּאתְךָ בַּי רָעָה גָּמְלוֹךְ...".

כתב רש"י על פי המדרש: "אביך צוה – שינו בדבר מפני השלום, כי לא ציה יעקב בך, שלא נחשד يوسف בעיניו".
מקור דבריו בדברי חכמיינו ז"ל בבראשית רבה (ק, ח): "גרול השalom, שאף השבטים דיברו דברים בדוים [הוציאו מלבים דברים לא נכוןים] בשבייל להטיל שלום בין יוסף לשבטים... [שהרי] לא מצינו שציווה".
כלומר לא מצאנו בפסוקים שייעקב ציווה את יוסף לסלוח לאחיו על מכירתו, אם כן מדוע אמרו זאת האחים? אלא שפחדו שיוסוף יעניש אותם, לנו שינו מן האמת, כדי לעשות שלום ביניהם.

לאור זאת נדגיש לילדים כמה גדול ערך השלום, עד שלעתים מותר לשנות מן האמת מפניו.

"וַיֹּאמֶר יוֹסֵף בְּדָבָרִים אֲלֵיו"

נעללה את השאלה: מדוע בכח יוסף?

נענה שתי תשובות:

א. חשודתו בדבר שלא עלה בדעתו, וכפי שנאמר בבראשית ר' (ק, א): "אמר: בר אחיך השדרו אותו [העלו בדעתם שאעשה עימם רעה?]."
ובדברי הגז"ב: "נבהל יוסף ונתביש מזה החשד [שלא עלה בדעתך]
על בן תיכף ומיד בדברם אלו חחל לבכחות".

ב. יוסף ריחם על אחיו שהצטערו, וכפי שכתב האברבנאל: "בי נבמרו רחמיו עליהם".

בפסוקים י"ט-כ"א מתגלית שוב צדקנות המופלאה של יוסף, באהבתו הנדולה לאחיו ובעונשונו הכל כדי להרגיעם. נסב את תשומת לבם של הילדים לכך שיוסף, לא רק שלא העניש את אחיו, אלא אף השתדל מאד להרגיעם.

נאמר בפסוק יט: "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל תִּרְאֻוּ"

יוסף חזר פעמיים על המילים "אל תיראו" כדי להרגיע את אחיו.

"בְּיַד תְּחִתָּת אֱלֹקִים אָנִי"

יוסף תמה לפניו אחיו: האם אני ראוי לעמוד במקום ה' ולהענישו!
ובדברי בעל הבבhor שור: "שאובל להרעד לכם?!"
נוסיף ונאמר, על פי רס"ג, שיוסף הזכיר את שם ה' כדי להודיעם
שהוא ירא ה' ולא יעשה להם רע.

נאמר בפסוק כ: "זֹאתֶם חַשְׁבַתְמֶם עַלְיָה רַעָה אֱלֹקִים חַשְׁבָה לְטוֹבָה...".

במשפט זה ממשיך יוסף להרגיעם, שלא רק שעלה להם, אלא אף
איןנו כועס עליהם על שנכשלו במעשה מכירתו, מפני שה' חשבה לטובה,
ובדברי הבבhor שור: "זֶה עָדָשׁ שָׁאַנְיָן עַל דִין [הקפדה וכעס] עליהם, כי רעטעם
נהפכה לטובה".

נאמר בפסוק כא: **"זִקְעַתָּה אֶל תִּרְאֹ אֲנִי אֶכְלֶל אֶתְכֶם וְאֶת טֶפְכֶם"** נאמר שכאן יוסף מותעה עוד יותר בדבריו ואומר להם שלא רק שלא יעשה להם רע, אלא יעשה עמם טוביה, שיפרנסם ויתנו להם אוכל, וככלשו הבכור שור: **"שֶׁלֹּא דַי שֶׁלֹּא אָעֵשָׂה עִמָּכֶם רָעָה, כִּי טֻבָּה אָעֵשָׂה לְכֶם."**

"זִינְחָם אֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לְבָם"

למרות דברים מופלאים אלו, הוסיף יוסף בצדקותו לנחים אותם ולומר דברים המתישבים על לבם.

בלימוד פסוקים אלו נפגש את הילדים עם אהבתו הרבה של יוסף לאחיו ועם צדקותו הגדולה, שסלח להם בלב שלם על מכירתו.

בקשת יוסף מאחיו שיקברוהו בארץ ישראל,

השבעתם ומות יוסף (פסוקים כב-כו)

נאמר בפסוק כב: **"זִבְחַב יוֹסֵף בְּמִצְרָיִם הוּא וּבֵית אָבִיו..."**

כתב המלבי"ם:

"מספר [התורה מספרת] שלום יוסף התמיד כל ימי חייו: אם שלום מלכותו כי ישב למצרים, אם שלום משפחתו כי ישב הוא וبيت אביו והוא אהבה ואחות בינויהם, אם שלום גנוו שהיה מהה עשר שנים, וזה יקרה מעט לדוני ארץ, שיתמיד במשלו שטונם שנה, אם שלום בניו [כנאמר בפסוק הבא]."

לאור דבריו נתאר את שנויותיו האחרונות של יוסף שהיו בטוב: זכה למשול על מצרים עד מותו בעלי שמתנדדי הצליחו להפיל אותו, זכה לבריאות בסוף ימיו, שהרי למשול על הממלכה ודרושים כוחות גוף ונפש גדולים, וכן זכה שאחיו יהיו אליו באהבה ויחד עםם צאצאיהם וצאצאיו.

נאמר בפסוק כג: "וַיָּרֶא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים..."

יוסף זכה לראות ארבעה דורות, כלומר בניים לנינו.

"גַּם בְּנֵי מִכִּיר בֶּן מְנֻשָּׂה יָלֹדו עַל בָּרְבִּי יוֹסֵף"

כתב רשי: "על ברבי יוסף – בתרגומו: נדלן בין ברכו".

כלומר יוסף גידלם בביתו ותלמידם יראת ה' ומעשים טובים, ובזכות זה נעשו צדיקים, וכדברי רבנו בחיי: "להזרות כי יוסף הצדיק נידל בביתו צדיקים...".

נאמר בפסוק כד: "זִيְאָמַר יוֹסֵף אֶל אֲחֵי אֶנְכֶּי מַת וְאֶלְקִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהַעֲלָה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאָבָרָהּ לִיְצַחַק וְלִיעַקְבּוּ"

יוסף אמר לאחיו דברים אלו כיוון שידע שעתידיים לעבור עליהם שנים רבות של עבודה, כפי שאמר ה' לאברהם בברית בין הבתרים, ורצה לחזק את לבם ואת לב בניהם באמונה שיגאלו.

על המילים "זִיְאָמַר פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם" נביא את דברי חכמים בתנא דבר אליהו (שמות כא): "סימן היה לישראל: כל גואל שבואה בסימן הזה [שיאמר 'קוד' זה]: פקד פקרתי, הם יודעום שהוא גואל של אמת, שנאמר להם יוסף: 'אלקם פקד יפקד אתכם'."

נאמר בפסוק כה: "וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֶלְקִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת עַצְמַתִּי מִזֶּה"

כתב במדרש הגadol: "השביען לבניהן, ובניהן לבניהן".
סביר שיוסף ידע שאחיו יموתו לפני יציאת מצרים, לכן השבעם שישבינו את בניהם להעלותו ממצרים.

מוסיף ונאמר שיוסף חש שבגلل שהיה נכבד במצרים לא יניחוوه המצרים להוציאו משם, לכן השבעם, כדברי רבנו בחיי: "שהמצרים רצו להצניעו [את הארון] שלא ימצאווהו האחים לעולם".

נצבע על אהבתו של יוסף לארץ ישראל, שהשביע את אחיו כדי
שיהיה בטוח שייעלו את עצמותיו לארץ ישראל.

נאמר בפסוק כו: **"וַיִּמְתַּבֵּל יוֹסֵף בֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחֲנֹטוּ אֹתוֹ וַיִּשְׁמַם בָּאָרוֹן בְּמִצְרַיִם"**

המצרים נהגו ביוסף כבוד רב, אף לאחר מותו, וחנטו אותו (חניתה
היא סיכת הגוף בחומרים המשמרים אותו שלא ירקב).

לאחר החניתה שמו אחיו יוסף את עצמותיו בארון ולא קברום
בקראקע, כדי לקיים צוואת יוסף ולהעלותו ממצרים כאשר יגאלו, דברי
החזקוני: "וכל שאר האבות לא הוביל ארון, רק ליאופ, לפי שהיה עתידים
לנומעו ממש".

המסרים העולים מפרק נ

הబci והאבל על מות יעקב:

1. צערם של האחים על מות יעקב.
2. גדלותו של יעקב אבינו - המצרים בכו עליו ימים רבים.

**בקשת יוסף מפרעה לקבור את יעקב בארץ ישראל וקברתו
במערת המכפלה:**

1. גדלותו של יעקב אבינו - מצרים רבים עלו ללוותו, האחים ערנו לו מספד גדול וסיפרו על מעשייו הטובים, מידותיו הטובות (תמיונות ויושר, אהבת התורה והחכמה, בקשת צדק, כיבוד הוריהם, יראת ה', טוב לב, אהבת הבריות, כבוד לבני אדם, נאמנות, גבורה, ענוה ועוד).
2. הכבוד שרוחשו בני יעקב לאביהם - בני יעקב התאמצו להביאו לקבורה במערת המכפלה, למרות הדרך האורך, הקשה והמסוכנת.

**דאגת אחיו יוסף מהתנהגותו כלפים לאחר מות יעקב ותגובה
יוסף:**

1. מעלת השלום - בני יעקב שינו מן האמת כדי למנוע מחילוקת ביניהם ובין יוסף.
2. זהירות מלחשוד באחים - יוסף בכיה בגל שהשחידו.
3. אהבת יוסף לאחיו - יוסף בכיה מפני צערם של אחיו.

המסרים העולים מפרק ג

4. צדוקתו הרובה של יוסף -

- א. יוסף סלח לאחיו בלב שלם על שמכרוו.
- ב. יוסף התאמץ מאוד להרגיע ולנחם את האחים וلومר להם שלא יעשה להם כל רע.

בקשת יוסף מאחיו שיקברוו בארץ ישראל, השבעתם ומות יוסף:

- 1. אהבת ארץ ישראל - יוסף השביע את אחיו ואת בנייהם אחריהם שיעלו את עצמותיו לארץ.
- 2. אהבת ה' ליאוסף - ה' נתנו מושל על מצרים עד יום מותו, בנחת ובלולה.

סיכום פרשת ויחי

לאחר שנים רבות של אבל ובכי זכה יעקב לראות את יוסף בנו בטובה, כשהוא מושל על ארץ מצרים, ואף זכה לראות את שני בני יוסף גדלים ומתחנכים בדרך אבותיו.

שבע עשרה שנותיו האחרונות חי יעקב בשלווה בארץ גושן, כשהשיא שמחתו היה לפני מותו כאשר ראה את כל שנים עשר בניו עומדים סביב מיטתו באהבה ואחווה, לב כולם לאביהם שבשמיים. באותו שעה נחה עליו רוח הקודש וברכם בשמחה רבה ובכוננה גדולה.

יעקב בירך כל בן בברכה מיוחדת, המתאימה לאופיו המיעוד, ובירך אף את בניהם אחוריים עד אחרית הימים. ברכותיו הקצרות כוללות בתוכן ברכות רבות ומשמעותיים בהן רמזים שונים הנוגעים למאורעות שונים שעתידים לבא על עם ישראל. מותו של יעקב הביא אבל כבד לכל משפחחת יעקב ולכל מצרים וחכמיה.

יוסף ובניו קיימו את הציויו שציוו אביהם והעלו את עצמות אביהם מארץ מצרים למערת המכפלה. כבוד גדול עשו לאביהם בדרך הארץ – קהל רב ליווהו וספד לו מספד גדול. אף אומות העולם נהגו עמו כבוד גדול – זקני מצרים, מלכי ארץ כנען ונשי אי ישמעאל – כולם כבדו אותו בשעה זו ובואו ללוותו. לכבוד גדול זה זכה יעקב בשל אהבת ה' אליו.

אחרי מות יעקב התגלתה שוב צדקתו המופלאה של יוסף כשהתנהג עם אחיו באהבה ואחווה, הרגיעם, דבר אל לבם וככללם. ה' אהבי, ברכו והמשילו על מצרים עד יום מותך נתוך נשחת ושלווה. לפניו מותו שב יוסף וגילתה את אהבתו לארץ ישראל, במצוותו את אחיו לעלות את עצמותיו ולקברם בארץ אבותיו.

נֵר תָּמִיד

לְעַילּוֹי נְשָׁמָת

אֲבִינוּ וָסְבָנוּ

ר' אַבְרָהָם יִצְחָק הַיּוֹד

ב"ר אַהֲרֹן הַיּוֹד

שְׁנוּר

אָמִיץ לִבְבָךְ

מִסְרָ נְפָשׂוֹ לְמַעַן הָעָם וּהָאָרֶץ

נִפְלֵ בְּכֶפֶר עַצְיוֹן

ד' אַיִיר תְּשִׁיחָה

